

Liikuntasuhdenäkökulma rehtorin toiminnassa liikunta-aktiivisuuteen kasvattamisessa

Ari Reunanen
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Rauman kampus
Opettajankoulutuslaitos
Joulukuu 2019

TURUN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos

REUNANEN, ARI:

Liikuntasuhdenäkökulma rehtorin toiminnassa liikunta-aktiivisuuden kasvattamisessa

Pro gradu -tutkielma, 54 s., 1 liites.

Kasvatustiede

Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

Alakouluikäisistä lapsista vähemmistö saavuttaa päivittäisen tunnin aktiivisen liikunnan liikuntasuosituksen. Vähän liikkuvien lasten osalta korkein liikunta-aktiivisuus osuu koulunpäivän aikaan, sillä heille kertyy koulupäivän aikana jopa yli 40 prosenttia päivittäisestä liikunnasta. Tämä korostaa koulun merkitystä riittävän liikkumisen paikkana, erityisesti vähän liikkuvien lasten osalta. Opetussuunnitelma edellyttää kouluja kasvattamaan liikuntaan ja liikunnan avulla ja koulujen rehtorit ovat omien koulujensa johtajina avainroolissa suuntaamassa ja mahdollistamassa opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Rehtoreiden rooli on keskeinen, mutta siitä huolimatta emme juuri tiedä nykytilanteesta rehtorien näkökulmasta tarkasteltuna, vaikka vähän liikkuvien lasten suuri määrä korostaa koulussa tehtävien liikuntakasvatuksen ratkaisuiden tärkeyttä.

Oppilaiden positiivisen liikuntasuhteen rakentumisessa liikuntasuhdenäkökulma edustaa uudenlaista lähestymistapaa elämänmittaiseen liikunta-aktiivisuuden kasvattamisessa. Liikuntasuhdenäkökulmassa oletetaan, että mitä useampaan liikunnan sisältämään merkitysulottuvuuteen lapsi kiinnittyy, sitä vahvempi side liikuntaan lapselle muodostuu. Tutkimuksen viitekehyksenä toimivaan liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksien joukkoon kuuluvat 1) kilpailu ja suoritus 2) terveys ja terveellisyys 3) ilmaisu 4) ilo 5) sosiaalisuus ja yhdessäolo 6) itsen tunteminen 7) kasvu ja kehittyminen ja 8) lajimerkitykset.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia liikuntasuhdenäkökulman rakentumisen merkitysulottuvuuksia alakoulujen rehtorit tunnistavat, millä tavalla eri merkitysulottuvuudet toteutuvat koulussa ja millaiset mahdollisuudet rehtoreilla on vaikuttaa eri merkitysulottuvuuksien esiintymiseen koulun toiminnassa. Tutkimusaineisto hankittiin haastatteleamalla seitsemää alakoulun rehtoria. Haastateltavat valikoituivat tutkimukseen Länsi-Suomen alueelta. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä ja analysoitiin sisällönanalyysiä käyttäen.

Rehtorit tunnistivat liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksia puutteellisesti. Huomio kohdistui kilpailemiseen ja suorittamiseen, terveyteen, sosiaalisuuteen ja yhdessäoloon sekä iloon ja leikkiin. Näistä merkitysulottuvuuksista kilpailemisen ja suorittamisen osuutta koulujen liikuntakasvatuksessa on pyritty systemaattisesti vähentämään. Muista liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksista rehtoreilla oli vaikeuksia tunnistaa ilmaisuun, kasvuun ja kehittymiseen sekä lajimerkityksiin liittyviä sisältöjä.

Rehtorit käyttivät monipuolisesti pedagogisen johtamisen eri menetelmiä liikuntakasvatuksen toteuttamiseen koulussa. Johtamisen tavoite oli kuitenkin painottunut monipuolisiin liikuntakokemuksiin ja määrälliseen liikunnan lisäämiseen. Tutkimuksen mukaan rehtorit eivät osanneet huomioida johtamistyössään liikuntasuhdenäkökulman kaikkia merkitysulottuvuuksia.

Asiasanat: liikuntakasvatus, alakoulu, rehtori, liikuntasuhdenäkökulma

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 LIIKUNTAPEDAGOGIIKKA JA LIIKUNTAKASVATUS.....	6
2.1 Liikuntapedagogiikan ja liikuntakasvatuksen määritelmä	6
2.2 Liikuntakasvatuksen tavoitteet opetuksessa.....	7
3 MERKITYKSILLE RAKENTUVA LIIKUNTASUHDE.....	9
3.1 Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen	9
3.2 Merkitysulottuvuuksille rakentuva liikuntasuhdenäkökulma.....	10
4 REHTORI LIIKUNTAKASVATUSTA TOTEUTTAMASSA	14
4.1 Rehtori koulun johtajana.....	14
4.2 Rehtori koulun pedagogisena johtajana	15
4.3 Koulun liikuntakulttuuri ja rehtorin merkitys	17
5 TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	19
6 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	20
6.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohdejoukko.....	20
6.2 Aineiston analyysi.....	22
7 TULOKSET.....	23
7.1 Rehtoreiden tunnistamat liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuudet.....	23
7.2 Liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksien toteutuminen alakoulussa	27
7.3 Rehtorit liikuntasuhdenäkökulman toteuttajina liikuntakasvatuksessa	36
8 POHDINTA.....	43
8.1 Liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuudet rehtoreiden näkemyksissä	43
8.2 Liikuntakasvatuksen toteuttamisen keinot koulussa	45
8.3 Rehtoreiden mahdollisuudet vaikuttaa liikuntakasvatukseen koulussa	47
8.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	48
8.5 Jatkotutkimusehdotukset.....	50
LÄHTEET	51
LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Suomalaiset lapset liikkuvat liian vähän. Esimerkiksi peruskoulun viides-, seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisista vain 20 prosenttia liikkuu liikuntasuositusten mukaisesti. Ruutuajan lisääntymisen nähdään olevan yksi syy vähäiselle liikunnalle, sillä vain 5 prosenttia lapsista täytti ruutuajasuosituksen, joka on korkeintaan kaksi tuntia päivässä. Samaan aikaan lapset arvioivat valtaosan koulussa vietetystä ajasta kuluvan istuen. Vähäinen liikunnan määrä näkyy lasten ja nuorten elämässä muun muassa erilaisin terveyteen, toimintakykyyn ja hyvinvointiin liittyvissä tekijöissä. (Kokko, Hämylä, Villberg, Aira, Tynjälä, Tammelin, Vasankari & Kannas 2016, 20.) Myös liikunnan harrastamisen esteet ovat yksilöllisiä. Suurimpia esteitä ovat viitseliäisyys ja ajanpuute. Esteinä näyttäytyvät myös omaan kehoon liittyvä ajatukset ja kokemus omasta liikunta- pätevydestä. (Hirvensalo, Liukkonen, Jaakkola & Sääkslahti 2017, 61.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa perusteissa (2014) on määritelty liikuntakasvatuksen tavoitteeksi alakoulussa liikuntaan kasvattamisen ja liikunnalla kasvattamisen. Tavoitteena on edesauttaa myönteisen liikunta-aktiivisuuden syntyä koulussa. Vaikuttaa sille, että tavoitteessa ei kaikin osin olla onnistuttu. Lapset pitävät koululiikunnasta, mutta eivät koe koululiikunnan tai opettajien vaikuttavan oman liikunta-aktiivisuutensa syntymiseen (Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski 2017, 84).

Kouluissa on pyritty luomaan liikunta-aktiivisuutta tuomalla liikuntaa entistä enemmän osaksi opetus- ja välitunteja (Liikkuva koulu 2016, 8). Tavoitteena on ollut liikunnan määrän lisääminen ja positiivisen kokemusten aikaansaaminen liikunnan saralla kaikkien oppilaiden osalta. Tämä näkyy muun muassa korostuneesti kilpailun vähentämisenä osana liikuntatoimintaa. Näiden toimien lähtökohtana on ollut perinteinen motivaatio-, laji- ja taitonäkökulma liikunta-aktiivisuuteen kasvattamisessa. Oletuksena on, että mitä useampi lapsi kokee pätevyyttä ja saa onnistumisia liikunnassa, sitä positiivisempi suhtautuminen liikuntaan lapsille syntyy (Hirvensalo, Liukkonen, Jaakkola & Sääkslahti 2017, 56.). Lasten liian vähäinen liikunnan määrä kuitenkin osoittaa, että tämä näkökulma ei ole saanut kaikkia lapsia liikkumaan suositusten mukaisesti.

Motivaatio-, laji- ja taitonäkökulmaa syvempi tarkastelu liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamisessa on Pasi Kosken (2017, 87–113) kokoama liikuntasuhdenäkökulma, jossa liikunnallinen elämäntapa rakentuu liikunnan sisältämien merkitysten muodostamalle kudokselle. Liikuntasuhdenäkökulmassa huomioidaan liikuntaan liittyvät erilaiset merkitysulottuvuudet ja edistetään lasten havainnointia ja ymmärrystä näistä ulottuvuuksista, jotta lapsi voi kiinnittyä eri merkitysten avulla liikunnallisesti aktiiviseen elämäntapaan. Tutkimukset osoittavat, että mitä

useampaan ja mitä vahvemmin eri merkitysulottuvuuksiin kiinnitytään, sitä tiiviimpi suhde liikuntaan lapselle muodostuu (Koski 2015, 27–33).

Kosken mukaan on vaara, että perinteisen motivaatio-, laji- ja taitonäkökulman pohjalta lapsena hankittu liikunnallinen perusta jää liian hataraksi. Liikuntakasvatuksessa ei hänen mukaansa kannattaisikaan tyytyä pelkästään esimerkiksi liikunnallisten taitojen hankkimiseen, vaan vahvistaa liikunnallisen elämäntavan syntymisen edellytyksiä korostamalla liikunnan sisältämiä merkitysulottuvuuksia. (Koski 2014, 78)

Tällä hetkellä ei tiedetä riittävästi liikuntasuhdenäkökulmaan sisältyvien merkitysulottuvuuksien esiintymisestä alakouluissa. Aiempi tutkimus (esim. Koski 2017; Ojala & Syväluoma 2016) on tuonut esille liikunnan eri merkitysulottuvuudet ja oppilaiden sekä opettajien antamia arvostuksia näille merkityksille. Sen sijaan ei tiedetä, miten nämä merkitysulottuvuudet todellisuudessa kouluissa esiintyvät. Tarvitaan lisää tietoa, jotta liikuntasuhdenäkökulma voisi tulla kouluissa paremmin hyödynnetyksi.

Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamista ei ole tutkittu aiemmin rehtorin näkökulmasta käsin. Rehtori on koulun liikunnallisen toimintakulttuurin ja monien pedagogisten ratkaisuiden tekemisen kannalta koulun avainhenkilö (Pokka 2014; Liukkonen 2014). Siksi juuri rehtorin toiminnasta liikuntakasvatuksen toteuttamisessa alakoulussa tarvitaan lisää tietoa. Mitä tiedostavammin rehtorit osaavat ohjata koulun toimintaa, kulttuuria ja pedagogiaa liikuntakasvatuksellisesti, sitä paremmat mahdollisuudet on saavuttaa opetussuunnitelman asettamat tavoitteet.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavalla rehtorit tunnistavat liikuntasuhdenäkökulman mukaiset merkitysulottuvuudet ja miten nämä merkitykset näyttäytyvät alakoulun arjessa. Lisäksi ollaan kiinnostuneita siitä, millä tavoin rehtorit vaikuttavat liikuntasuhdenäkökulmaan sisältyvien merkitysulottuvuuksien toteutumiseen alakoulussa. Näin saadaan lisää kaivattua tietoa liikuntakasvatuksen nykyistä tehokkaammaksi toteuttamiseksi opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

2 LIIKUNTAPEDAGOGIIKKA JA LIIKUNTAKASVATUS

2.1 Liikuntapedagogiikan ja liikuntakasvatuksen määritelmä

Käsite liikuntapedagogiikka sisältää niin liikunnan kuin pedagogiikan. Pedagogiikalla tarkoitetaan tässä yhteydessä teoreettista ja käytännöllistä oppia kasvatuksesta, liikunnalla fyysistä aktiivisuutta. Liikuntaa onkin monipuolinen fyysinen aktiivisuus aina arkiliikunnasta eri askareiden parista liikuntaharrastuksiin ja koulumatkojen kulkemiseen. Liikunta voi myös olla niin spontaania, ohjattua kuin omaehtoista – tavoitteellisesti tai omaksi huviksi. (Jaakkola, Liukkonen & Sääkslahti 2013, 17)

Liikuntapedagogiikka on tieteenala, joka tutkii liikuntakasvatusta ja kasvatusta liikunnan avulla. Laajasti määriteltynä tieteenalaan voidaan katsoa kuuluvaksi kaikki sellainen toiminta, joka tarkastelee liikuntaan liittyviä ilmiöitä kasvatuksen näkökulmasta. Liikuntapedagogiikka tarkastelee kaikkia niitä yleisiä ilmiöitä, joilla pyritään kasvatustavoitteisiin liikunnan avulla. Tieteenala ei siis ainoastaan tarkastele sitä, miten liikuntaa opetetaan tai miten siihen kasvatetaan. Tästä johtuen myös hallintoon tai esimerkiksi rakentamiseen liittyvät ratkaisut voidaan katsoa liikuntapedagogian tieteenalan tutkimuksen kohteeksi, mikäli niillä pyritään vaikuttamaan liikunnan kasvatuksellisen tehtävän toteutumiseen. (Laakso 2007, 16–17; Jaakkola, Liukkonen & Sääkslahti 2013, 19)

Liikuntapedagogialla on kaksi päätehtävää, jotka ovat kasvattaminen liikuntaan ja liikunnan avulla kasvattaminen. Liikuntaan kasvattamisella tavoitellaan liikunnallisen elämäntavan omaksumista, terveellisiin elämäntapoihin ohjaamista ja omasta hyvinvoinnista huolehtimisen taitoja. Liikunnan avulla kasvattaminen taas merkitsee liikunnan hyödyntämistä välineenä erilaisten kasvatuksellisten päämäärien saavuttamisessa. Liikunnan avulla voidaan opettaa esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitoja tai itsensä ilmaisemista. (Jaakkola ym. 2013, 20; Laakso 2007, 19). Liikuntapedagogialla tavoitellaan myös lasten ja nuorten fyysistä, psyykkistä ja sosioemotionaalista kehitystä, terveyden ja toimintakyvyn vahvistamista, myönteisen minäkäsityksen syntymistä, kognitiivisten valmiuksien luomista ja elämysten tarjoamista (Jaakkola ym. 2013, 20.).

Liikunta tarjoaa Laakson (2007, 22) mukaan ainutlaatuisen mahdollisuuden esimerkiksi oikean ja väärän pohtimiseen. Laakson mukaan vain harvassa toiminnassa syntyy niin paljon luonnostaan sopivia tilanteita pelien ja leikkien avulla moraalikasvatukseen kuin liikunnassa. Kantomaa, Tammelin, Ebeling ja Taanila (2010, 35) taas muistuttavat liikunnan mahdollistavan muun muassa ohjeiden noudattamisen opettelua, oman vuoron odottamisen opettelemista tai huomion kiinnittämistä tehtävän suorittamisen kannalta keskeisiin asioihin. Tämä vaatii sitä, että kouluissa osataan järjestää opetustilanteet suotuisalla tavalla. On tärkeämpää miettiä sitä, miten tehdään kuin

mitä tehdään. Opetusmetodien valitseminen ja toiminnan organisointi on tällöin keskiössä (Telama & Laakso 1995, 287).

Jaakkola, Liukkonen ja Sääkslahti (2013, 22) täydentävät edellä ollutta muistuttamalla, että liikunta on usein yhteisöllistä. Moni asia tehdään ryhmässä tai joukkueena ja sopivia tilanteita kasvatuksellisesta näkökulmasta syntyy luonnostaan. Näin lapset pääsevät käsittelemään omia tunteitaan tai harjoittelemaan yhteistyötä muiden kanssa. Omien tunteiden hallinta ja empatiataidot kehittyvät oikein ohjatulla liikunnallisella toiminnalla. Lisäksi liikuntapedagogiikka tarjoaa ympäristön, jossa voidaan käsitellä myös negatiivisia kokemuksia, esimerkiksi epäonnistumisia. Niiden käsittely kuuluu myös liikuntapedagogian alaan (Jaakkola ym. 2013, 22.).

2.2 Liikuntakasvatuksen tavoitteet opetuksessa

Suomalaisen liikuntakasvatuksen historia alkaa jo 1800-luvun puolivälistä, jolloin se otettiin osaksi autonomisen Suomen opetusohjelmaa. Liikunnan tavoitteena oli estää nuorisoa uhkaava fyysisen kunnan rappeutuminen. Suomen itsenäistymisen jälkeen liitettiin liikuntakasvatuksen tavoitteisiin voimakkaasti maanpuolustukselliset tavoitteet. Opettajina toimivatkin pitkälti upseerin koulutuksen saaneet voimistelunopettajat ja opetus koostui 1920- ja 1930-luvuilla useasti sulkeis- ja marssiharjoituksista. (Ilmanen, Jaakkola & Matilainen 2010, 22)

Toisen maailman sodan jälkeen sotilaalliset harjoitukset korvattiin urheilulla ja terveystasvatuksella. Urheilu- ja kilpailupainotteisilla sisällöillä tavoiteltiin kansakunnan eheyttä isänmaallisessa hengessä. Liikuntakasvatuksen opetussuunnitelmien tavoitteet alkoivat muuttua 1950- ja 1960-luvuilta alkaen kohti nykyisen kaltaisia tavoitteita. Näissä tavoitteissa heijastui myös muuttuvan yhteiskunnan tavoitteet: fyysinen kunto, henkinen tasapaino ja sosiaalisesti sopeutuva yksilö sekä terveys. Vuonna 1985 kouluhallitus määrätti, että liikuntakasvatuksen tavoitteeksi tuli asettaa liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen. Tätä kehityskulkua jatkaen vuonna 1994 uudistetun opetussuunnitelman sisällöissä näkyivät ilo, elämykset ja omanarvontunto sekä terveelliset elämäntavat. Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa nämä tavoitteet vahvistuivat ja päämääräksi asetettiin vaikuttaminen oppilaan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn sekä hyvinvointiin. Lisäksi opetussuunnitelmassa haluttiin ohjata oppilasta ymmärtämään liikunnan terveydellinen merkitys. (Ilmanen ym. 2010, 23–24)

Vuonna 2014 voimaan tullessa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa liikuntakasvatuksen tavoitteet määriteltiin seuraavasti:

”Liikunnan opetuksen tehtävänä on vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin tukemalla fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä sekä myönteistä suhtautumista omaan

kehoon. Oppiaineessa tärkeitä ovat yksittäisiin liikuntatunteihin liittyvät positiiviset kokemukset ja liikunnallisen elämäntavan tukeminen. Oppitunneilla korostuvat kehollisuus, fyysinen aktiivisuus ja yhdessä tekeminen. Liikunnan avulla edistetään yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja yhteisöllisyyttä sekä tuetaan kulttuurista moninaisuutta.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 273)

”Liikunnassa oppilaat kasvavat liikkumaan ja liikunnan avulla. Liikkumaan kasvamisen osatekijöinä ovat oppilaiden ikä- ja kehitystason mukainen fyysinen aktiivinen toiminta, motoristen perustaitojen oppiminen ja fyysisten ominaisuuksien harjoittelu. Oppilaat saavat tietoa ja taitoja erilaisissa liikuntatilanteissa toimimiseen. Liikunnan avulla kasvattamiseen kuuluu toisia kunnioittava vuorovaikutus, vastuullisuus, pitkäjänteinen itsensä kehittäminen, tunteiden tunnistaminen ja säätely sekä myönteisen minäkäsityksen kehittyminen. Liikunta tarjoaa mahdollisuuksia iloon, keholliseen ilmaisuun, osallisuuteen, sosiaalisuuteen, rentoutumiseen, leikinomaiseen kisailuun ja ponnisteluun sekä toisten auttamiseen. Liikunnassa oppilas saa valmiuksia terveytensä edistämiseen.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 273)

Vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaa toimintaa kouluissa entistä liikunnallisempaan suuntaan muun muassa toiminnallisella opetuksella ja oman ympäristön liikuntamahdollisuuksien huomioimisella (Liikkuva koulu 2016, 12–13). Tästä syystä Telaman (2013, 10) mukaan tarvitaan liikuntapedagogiikkaa, jossa löydetään uusia keinoja saada oppilaat kiinnostumaan liikunnasta, kehittämään taitojaan sekä kuntoaan ja oivaltamaan liikunnan merkitys omassa elämässään. Pelkkien liikuntatuntien varassa tavoite on haastava tavoittaa, sillä perusopetuslain (628/1998) mukaan perusopetuksen oppimäärä sisältää liikuntaa kaikille yhteisinä oppitunteina keskimäärin kaksi vuosiviikkotuntia.

Tähän haasteeseen on vastannut omalta osaltaan Liikkuva koulu -ohjelma, jonka puitteissa on huomattu, että hankkeen piiriin kuuluvissa kouluissa liikuntasuosituksen täyttävien lasten osuus on yleisempää kuin muissa alakouluissa. Hankkeessa saadut tulokset osoittavat, että koulupäivän aikana harjoitetulla liikunnalla on merkitystä erityisesti niiden lasten liikkumisessa, jotka muuten liikkuisivat arjessaan vähän. Nuorten suhtautuminen koulupäivän aikaista aktiivisuutta kohtaan on myönteinen, näin lisätään koulupäivien viihtyisyyttä ja opetussuunnitelman asettamien tavoitteiden saavuttamista. (Liikkuva koulu 2016, 8-16.).

3 MERKITYKSILLE RAKENTUVA LIIKUNTASUHDE

3.1 Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattaminen

Liikunnallisen elämäntavan rakentumisen perinteinen lähestymistapa on ollut motivaatio-, laji- ja taitonäkökulma. Tässä lähestymistavassa keskeistä on lyhyellä aikavälillä tapahtuva tekeminen ja liikkuminen, jossa syntyvien positiivisten kokemusten katsotaan ohjaavan liikunnallisen elämäntavan rakentumista. Olennaista on liikunnallisten taitojen opettaminen ja liikunnallisten valmiuksien synnyttäminen. Näkökulmassa on luotettu siihen, että liikunnallinen osaaminen ja positiivinen motivaatio liikuntaan kohtaan rakentaa myönteisen suhteen koko elämänmittaiseen liikunta-aktiivisuuteen. Ongelmaksi tässä lähestymistavassa muodostuu se, että motivaatio voi vaihdella runsaasti lyhyessä ajassa. Se voi myös kadota kokonaan. (Koski 2017, 88; Koski 2014, 75–76)

Hirvensalo, Liukkonen, Jaakkola ja Sääkslahti (2017, 60) nostavat esiin pätevyyden merkityksen liikunnallisen elämäntavan omaksumisessa. Koettu pätevyys voi heidän mukaansa olla yhteydessä motivaatioon ja tätä kautta toimintaan koulun liikuntatunneilla ja aktiivisuuteen vapaa-aikana. Koetulla liikunnallisella pätevyydellä tarkoitetaan heidän mukaansa ihmisen kokemusta omista liikunnallisista ominaisuuksistaan, kuten kehosta, kunnosta ja liikuntataidoista. Se, millaiseksi ihminen pätevyytensä liikunnan alueella kokee, määrää kehityksen suuntaa. Liikunnan tulisi näin tarjota lapselle ja nuorelle pätevyyden kokemuksia positiivisen liikunta-aktiivisuuden rakentumiseksi. Pätevyyden voidaan näin katsoa limittyvän osaksi motivaatio- ja taitonäkökulmaa. Mitä vahvempi on pätevyyden tunne, sitä vahvempi motivaatio syntyy liikuntaa kohtaan. Myönteiset ja toistuvat kosketukset liikuntakulttuuriin mahdollistavat liikuntasuhteen syvällisemmän rakentumisen (Kari 2016, 61).

Kari (2016, 185) täydentää edellä olevaa siten, että pätevyyden ja osaamisen kokemuksiin ei aina tarvita objektiivisesti todennettua taitoa, vaan olennaista on oppijan oma kokemus omissa taidoissaan edistymisessä ja siinä, että oppija tuntee olevansa hyvä. Liikuntataitojen oppiminen ja kehittyminen liikunnassa tuovat lapselle runsaasti myönteisiä kokemuksia. Liikkumaan oppiminen on lapselle palkitsevaa. (Kari 2016, 185.)

Kari (2016, 63) lähestyy liikuntasuhteen rakentumista pedagogisesti konstruktivisen oppimisen näkökulmasta. Hän tarkoittaa tällä sitä, että jokainen yksilö kohtaa ja tulkitsee liikuntaan liittyvät tilanteet ensisijaisesti oman aiemman kokemusmaailmansa lävitse. Oppijan kokemusmaailmaan kuuluvat niin tunteet kuin oma käsitys itsestä liikkujana. Nämä tekijät ohjaavat oppijan suhtautumista uuteen tilanteeseen. (Kari 2016, 63.)

Kari kirjoittaa, että hänen ajattelunsa limittyy vahvasti Pasi Kosken luomaan liikuntasuhdenäkökulmaan. Karin mukaan ero hänen ja Kosken ajattelun välillä syntyy siitä, että millä tavalla ajatellaan liikuntaa parhaiten edistettävän. Kosken lähtökohdissa keskeistä on tukea liikuntaan liittyvien merkitysulottuvuuksien ymmärtämistä ja niihin vaikuttamista. Kari sen sijaan ajattelee, että liikunnan edistäminen vaatii ensisijaisesti yksilön liikuntaan liittyvän kokemusmaailmaan vaikuttamista. (Kari 2016, 63)

Kosken liikuntasuhdenäkökulma on yksi mahdollisuus liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamisessa. Se huomioi edellä esitellyt lähtökohdat, mutta tuo kokonaisuuteen syvemmän tarkastelun lähtökohdan. Näin Kosken liikuntasuhdenäkökulma täydentää perinteistä liikunnalliseen elämäntapaan kasvattavaa näkemystä eikä ole siihen nähden ristiriitainen. (Koski 2014, 75–76, 88.)

3.2 Merkitysulottuvuuksille rakentuva liikuntasuhdenäkökulma

Jokaisen ihmisen liikuntasuhteen rakentuminen alkaa jo varhain. Pieni lapsi kohtaa väistämättä liikunnan sosiaalisen maailman omien lähimmäistensä välityksellä ja viimeistään koululiikunnassa lapsi tulee fyysisesti osaksi liikunnan maailmaa. (Koski 2004, 195; Vanttaja, Tähtinen, Zacheus & Koski 2017, 137) Suhde liikuntaan rakentuu persoonallisuuden ja yksilöllisten piirteiden lisäksi niiden vaikutteiden kautta, joita saamme omasta elinpiiristämme. Näihin kuuluvat niin lähiympäristö, perhe, koulu kuin kaveripiirikin (Koski 2015, 27–33). Liikuntasuhteen rakentuminen on siinäkin suhteessa olennaista, että liikunta on yksi voimakkaampia kulttuurisen perinnön siirtomekanismeja yhteiskunnassa (Koski 2017, 88; Laakso 2007, 22.).

Liikunta voidaan ymmärtää kulttuurisesti rakentuvaksi maailmaksi, johon meillä kaikilla on oma suhteemme ja joka muuttuu elämän aikana. Tätä suhdetta voidaan kutsua liikuntasuhteeksi. Liikuntasuhde on kiinnittymis- ja suhtautumistapojen kokonaisuus, jonka kautta yksilö kohtaa liikunnan ja muodostaa oman suhteensa siihen. Tämä suhde määrittelee oman käsityksemme liikunnasta ja sen aseman omassa elämässämme. Rajallinen aikamme arjessa määrittelee sen, millainen asema liikunnalla elämässämme on. Jos liikuntasuhteemme on positiivinen, luultavasti löydämme tilaa ja aikaa elämässä liikunnalle. Negatiivinen liikuntasuhde taas loitontaa meitä liikunnan parista. Toisin kuin motivaatio-, laji- ja taitonäkökulmassa, liikuntasuhdenäkökulmassa liikunta-aktiivisuuden syntymisessä oleellista on koko prosessi, joka on tapahtunut ennen kuin liikettä on edes syntynyt. (Koski 2017, 87–89.)

Liikuntasuhdenäkökulman oletus on, että tärkeiksi muotoutuvien merkitysulottuvuuksien määrä ja voimakkuus määrittävät, kuinka vahva side liikuntaan ihmiselle syntyy. Merkitysulottuvuudet ovat liikuntasuhdenäkökulman tärkein käsite ja niille on tyypillistä vetoaminen yhtä aikaa niin tunteeseen kuin järkeen. Yksittäiset merkitysulottuvuudet eivät välttämättä saa aikaan riittävän vahvaa

sitoutumista liikuntaan, vaan olennaista on eri merkitysulottuvuuksista muodostuva lopputulos. Syntyneen siteen vahvuus ennustaa, kuinka liikunnallisesti-aktiivinen ihminen on. (Kari 2016, 91; Koski 2017, 89–95; Vanttaja ym. 2017, 86.). Toisaalta taas vähäiset liikunnan merkityskokemukset ja kasaantuvat esteet ennustavat vähäistä liikuntaa (Vanttaja ym. 2017, 86).

Kari (2016) muistuttaa liikuntasuhteen osalta, että liikunnalliseen elämäntapaan kasvaminen tapahtuu monipuolisen liikunnan kautta. Erilaiset ihmiset toivovat liikunnalta erilaisia asioita, toisin sanoen erilaisia merkityksiä. Kaikille näille tarpeille tulisi onnistua tarjoamaan erilaisia merkityksiä liikunnan alueella, jotta jokainen onnistuisi kiinnittymään positiivisella tavalla liikunnallisesti aktiiviseen elämään. (Kari 2016, 63, 191.)

Liikunnan merkityksellistymisen prosessi etenee Kosken mukaan seuraavasti. Merkitysten kohtaaminen, havaitseminen, tunnistaminen, reflektointi suhteessa jo omaksuttuun merkityskirjoon, uuden merkityksen linkittäminen jo omaksuttuihin ja merkityksellisyyden mahdollinen synty sekä mahdollinen vahvistuminen. Riittävä liikunnan merkityksellistymisen saa sopivissa olosuhteissa aikaan toimintaan. (Koski 2014, 76.)

Liikuntakasvatuksen tavoitteiden kannalta tämä prosessi on olennainen. Liikuntakasvatuksen avulla voidaan vaikuttaa siihen, miten eri merkitysulottuvuuksiin tutustutaan, miten ne tehdään näkyviksi ja ymmärrettäviksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että esimerkiksi eri lajien parissa tutustutaan pelkkien lajitaitojen lisäksi lajin syvempiin olemuksiin. Jalkapallossa voi pallon kuljettamisen, syöttämisen ja laukomisen lisäksi osoittaa harhautteluun liittyvä ilmauksellinen merkitysulottuvuus. (Koski 2014, 76; Ojala & Syväluoma 2016, 55.)

Koski (2017, 91–94) on rakentanut esityksensä liikuntasuhteen merkitysulottuvuuksista useiden eri luokitusten pohjalta. Kosken esitys on tiivistelmä Rensonin, Eichbergin, Klemolan ja Honkosen sekä Suorannan esittämistä erilaisista kuvauksista. Lisäksi Koski on näiden pohjalta lisännyt merkitysulottuvuuksien joukkoon kasvun ja kehittymisen sekä lajimerkitysten luokat.

Kosken (2017. 98-105) mukaan liikuntasuhteen merkitysulottuvuudet ovat 1) kilpailu ja suoritus 2) terveys 3) ilmaisu 4) ilo 5) sosiaalisuus ja yhdessäolo 6) itsen tunteminen 7) kasvu ja kehittyminen 8) lajimerkitykset. Näiden merkitysten sisältöjä Koski (2017. 98-105) kuvaa seuraavasti:

Kilpailu ja suoritus:

Kilpailun ominaispiirre on vertailu joko itsen tai toisiin. Kyvykkyyden kokemus voi syntyä uuden oppimisesta, aiempien suoritusten parantamisesta tai tehtävissä edistymisestä. Perinteisesti kilpailulla on ollut keskeinen rooli liikunnanopetuksessa.

Terveys:

Liikunnan yhteys terveyteen on monin tavoin osoitettu. Lasten ja nuorten osalta sen vetovoima ei kuitenkaan ole aina itsestään selvä, koska terveys ei välttämättä ole heille ajankohtainen asia.

Sosiaalisuus ja yhdessäolo:

Liikuntakulttuurissamme sosiaalisuus ja yhdessäolo lienevät eniten esillä. Erityisesti liikunnan avulla voidaan synnyttää tilanteita, joissa voidaan harjoitella yhdessä toimimista ja vuorovaikutusta. Monet myös pitävät liikuntaan liittyvästä yhdessä tekemisestä.

Ilmaisu:

Ilmaisu liitetään helposti esimerkiksi tanssiin. Ilmaisua on kuitenkin läsnä tavalla tai toisella lähes kaikissa lajeissa. Toisissa lajeissa arvostelu perustuu ilmaisuun, toisissa taas itseään voi ilmaista esimerkiksi erilaisin suorituksin jääkiekkomaalivahtina.

Ilo:

Liikunnallisen elämäntavan omaksumisessa ilon ja leikin ulottuvuus on keskeisimpiä tekijöitä.

Itsen tunteminen:

Tutustuminen omaan ruumiiseen ja omaan psyykkeeseen tarjoaa monelle mahdollisuuksia luoda suhde liikuntaan.

Kasvu ja kehittyminen:

Omaa suhdettaan liikuntaan voi työstää muun muassa havainnoimalla omaa kasvua niin fyysisesti kuin henkisesti.

Lajimerkitykset:

Kullakin liikuntamuodolla ja -lajilla on omat merkityksensä. Niitä voivat olla esimerkiksi nopeus, notkeus, taktisuus tai vaarallisuus.

Liikuntasuhteen merkitysulottuvuuksista yleisimmin tärkeiksi lapset ja nuoret ovat nimenneet hyvän olon saamisen ja liikunnan terveellisyyden. Parhaansa yrittäminen ja ilo ovat olleet myös korkealla. Opetussuunnitelmaankin kuuluva tavoite liikunnan terveystaivaikutusten korostamisesta on mennyt lapsille perille, vaikka terveys ei väistämättä lapsille muutoin ole vielä ajankohtainen asia. (Koski 2015, 27–33.; Vanttaja ym. 2017. 61–62) Kilpailua sen sijaan ei lasten keskuudessa tunnusteta keskeiseksi liikunnan merkitykseksi. (Koski 2015, 27–33.)

Merkitysten kokeminen on muuttunut myös aikojen saatossa (Zacheus 2009, 34). Nykyaikana korostuvat enemmän liikunnan kehollisuus ja nautinto. Terveys, hyvä olo ja fyysinen kunto ovat säilyttäneet asemansa, mutta rinnalle on tullut myös estetiikka, elämykset, itsensä ilmaiseminen sekä itsetuntemukseen liittyvät merkitykset. (Vanttaja ym. 2017, 59).

Esimerkiksi itsensä ilmaiseminen ja elämykset näkyvät konkreettisesti esimerkiksi nuorisokulttuurin alalla. Monet aikuiset eivät välttämättä osaa edes havainnoida kaikkia niitä merkityksiä, joita nuorten harrastamiin liikuntalajeihin sisältyy. Jotkut nuorisokulttuuriset lajit tarjoavat nuorille polun liikkuvaan elämäntapaan niille nuorille, jotka eivät ole kiinnostuneita perinteisistä liikuntalajeista. Nämä lajit tarjoavat omanlaisensa merkityksimaailman ja synnyttävät näin harrastajilleen motivaation liikkumiseen. Ulkopuolisille nämä sisäiset merkitykset eivät näyttäyty järkevinä, mutta lajissa mukana oleville nuorille ne voivat muodostaa jopa keskeisen elämänsisällön ja identiteetin rakennusaineen. (Ojala 2016, 170–171.) Samanlaiseen päätelmään on tullut myös Takalo (2016), jonka mukaan nuoren itselleen asettamat tavoitteet, erilaisten liikunnallisten merkitysten tiedostaminen ja etenkin se, millaisia merkityksiä liikunta antaa juuri sen hetkessä elämäntilanteessa, ovat tärkeitä nuoren liikuntasuhteen rakentumisessa.

Kuten Koski (2017, 96) kirjoittaa, on liikuntasuhteenäkökulma yksi tapa toteuttaa opetussuunnitelman tavoite liikuntaan kasvattamisesta tai liikunnalla kasvattamiseen. Tämän osoittavat myös Ojala ja Syväluoma (2016, 57), jotka kertovat yksittäisten merkitysten olevan keino saavuttaa liikunnanopetukselle asetetut tavoitteet. Merkityksien tiedostaminen ja oppilaiden auttaminen niiden havainnoimisessa on keskeisessä asemassa (Ojala & Syväluoma 2016, 56). Lisäksi liikuntakasvatuksessa olisi tärkeää ymmärtää liikuntamotiivien monipuolisuus. Oppilaiden tulisi saada koulussa kokemuksia eri motiiveihin perustuvasta liikunnasta (Laakso 2007, 21). Opettajien liikuntasuhteelle antamat merkitykset ovat myös hyvin samanlaiset oppilaiden kanssa. Tämä antaa toivoa siitä, että oppilaiden tärkeiksi kokemat merkitykset ovat läsnä liikuntakasvatuksessa ja näin mahdollisuus niiden omaksumiseen kasvaa (Ojala & Syväluoma 2016, 55.). Toisaalta tähän sisältyy myös haaste. Monikaan nuori ei näe koulun tai liikunnanopettajan olevan keskeinen tekijä oman liikuntakiinnostuksen syntymisessä, vaikka koululiikuntaan suhtaudutaan pääsääntöisesti positiivisesti (Vanttaja ym. 2017. 84).

4 REHTORI LIIKUNTAKASVATUSTA TOTEUTTAMASSA

4.1 Rehtori koulun johtajana

Rehtorin työ on muuttunut Suomessa viimeisten vuosikymmenten aikana monella tavalla. Vielä 1970-luvulla rehtori valvoi ja seurasi opettajien työtä ja kontrolloi erilaisten normien noudattamista, mutta 1980-luvulla kehitys lähti kouluissa yhteisöllisen kehittämisen suuntaan ja myös rehtorin rooli koulun johtajana alkoi muuttumaan. Koulujen autonomian lisääntymisen myötä 1990-luvulla rehtorin toiminta suhteessa henkilökuntaan on kaventunut ja tehtävien haasteet ovat lisääntyneet. Normien vähennyttä ja opetussuunnitelmien muuttuessa koulujen omaa päätäntävaltaa korostaen, on rehtorin sisäinen vuorovaikutus ja yhteistyöilmapiirin luominen korostunut aikaisempaan verrattuna. (Hämäläinen, Taipale, Salonen, Nieminen & Ahonen 2002, 109.)

Rehtorin työssä näkyvät nykyaikana kolme eri ulottuvuutta, jotka ovat asiantuntemus talous- ja hallintojohtamisessa, kasvatuksessa ja opetuksessa sekä ihmisten johtamisessa. Hallinnollisesti rehtorin työ vaatii osaamista esimerkiksi opettajien virkatyöstä ja oppilaiden koulunkäynnistä. Pedagogisessa johtajuudessa korostuva päätökset, joilla vaikutetaan koulunkäyntiin kuten työjärjestyksiin. Ihmisjohtamisessa taas rehtorilta vaaditaan osaamista yhteisön toiminnan suuntaamisesta yhteiseen suuntaan. (Hämäläinen ym. 2002, 132.)

Koulun rehtorin tehtävät ovat näiden kolmen ulottuvuuden sisällä moninaiset, kuten opettajien työn organisointi, työaikojen suunnittelu ja tavoitteiden määrittäminen. Rehtorin valmistelemassa toimintasuunnitelmassa suunnitellaan lukuvuoden toiminta ja tapahtumat. Toimintasuunnitelma onkin yksi rehtori keskeisimpiä työkaluja koulun johtamisessa. Tästä huolimatta on hyvä huomioida, että koulun sisällöllinen johtaminen on nykyaikana yhteistoimintaa koko koulun henkilökunnan kanssa. (Pokka 2014, 72–73.)

Tehtäväkenttään kuuluvat myös erilaisten kehittämishankkeiden suunnittelu ja niiden ohjaaminen, henkilöstösuunnitelman toteuttaminen ja mahdollinen kansainvälinen toiminta. Erilaiset turvallisuus-, tasa-arvo, pelastus- ja hyvinvointisuunnitelmat ovat muiden töiden ohella rehtorin vastuulla. Rehtorilla on vastuu lisäksi oikeudenmukaisen arvioinnin toteutumisessa, turvallisuudessa ja opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttamisessa. (Pokka 2014, 73.)

Rehtorin asema on ristiriitainen. Rehtori on samaan aikaan työntäjän edustaja omaan henkilökuntaansa nähden ja toisaalta omien työntekijöidensä edustaja työntäjän suuntaan (Pokka 2014, 50–51.). Rehtori on henkilö, joka toimii koulun sisäisen ja ulkoisen maailman rajapinnalla. Rehtorilta vaaditaan kykyä toimia molempiin suuntiin – kykyä huomioida kouluun ulkopuolelta

vaikuttavat voimat ja toisaalta vahvuutta ylläpitää koulun sisäistä vakautta ja muutoskykyä. (Hämäläinen ym. 2002, 108; Ahonen 2011, 76–78.)

Asemansa johdosta rehtorin tehtävään kuuluu väistämättä vallankäyttö. Rehtori ei kuitenkaan ole koulunsa diktaattori, vaan häneltä vaaditaan kykyä yhteistyöhön henkilökunnan kanssa. Nykyaikaisessa rehtorin työssä korostuukin asiantuntijaorganisaation johtamisen osaaminen. Kouluympäristössä tämä korostuu vieläkin enemmän, koska suomalaisessa peruskoulussa opettajantyöhön sisältyy vahva autonomia opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opettaja on henkilö, joka vastaa oppimisympäristössä tapahtuvasta opetuksesta. (Ahonen 2001, 73–74.). Tästä huolimatta on rehtorilla lopullinen vastuu opetuksen tavoitteiden saavuttamisesta koulussa. Siksi rehtorilla on oikeus tietää, mitä luokassa tapahtuu. Tällöin rehtorin tunneosaamisen rooli kasvaa, koska opettajien työn seuraaminen ja suuntaaminen edellyttää vahvaa luottamusta opettajan ja rehtorin välillä (Liusvaara 2014, 154). Rehtorilta odotetaan empatiaa ja ratkaisukykyä eteen tulevissa – välillä vaikeissakin – kysymyksissä (Pokka 2014, 37). Oikeiden johtamistapojen löytäminen, tilojen ja olosuhteiden luominen ja opettajien sitouttaminen yhteisiin tavoitteisiin ovat keskeisiä tekijöitä tehokkaassa rehtorin työssä (Rainer, Cropley, Jarvis & Griffiths 2012).

Rehtorin omat luonteenpiirteet, tapa toimia johtajana ja hänen oma arvopohjansa sekä uskomuksensa ohjaavat toiminnan suuntaa (Liusvaara 2014, 157). Tästä johtuen rehtorit, välillä tiedostamattaan, ohjaavat koulun toimintaa sellaiseen suuntaan, jossa korostuvat rehtorin omat mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet (Hämäläinen ym. 2002, 110).

Kuten edellä jo mainittiin, vastaa rehtori koulun opetustyön toteuttamisesta, vaikka opettajien rooli opetustuntien suunnittelusta ja toteuttamisesta on autonominen (Pokka 2014, 49). Tämän johdosta rehtorin keskeisimpiä tehtäviä on toimia koulunsa pedagogisena johtajana. Koulun johtajalta odotetaan kykyä pitää kirkkaana koulun perimmäinen tehtävä ja sen tavoitteen saavuttaminen – oppiminen. Yhtä lailla rehtorilta vaaditaan kykyä sitoa kaikki koulun toimintaan liittyvä palvelemaan tämän tavoitteen saavuttamista aina taloudesta, tiloista ja opettajien koulutussuunnitelmista lähtien. (Räty 2000, 78.)

4.2 Rehtori koulun pedagogisena johtajana

Rehtorin tärkein tehtävä on koulun pedagoginen johtaminen. Tehtävässä onnistuminen edellyttää opetussuunnitelman syvällisen ymmärryksen niin valtakunnallisella, paikallisella kuin koulukohtaisella tasolla. Opetussuunnitelmaan pohjautuvat tavoitteet konkretisoidaan vuosittain koulussa tehtävällä toimintasuunnitelmalla. Suunnitelmassa kuvaillaan, määritellään ja ohjataan tavoiteltavaa oppimistapahtumaa. (Pokka 2014, 48–49; Hämäläinen ym. 2002, 130.)

Rehtorin rooli on keskeinen koulukohtaisen opetussuunnitelman ja siihen pohjautuvan toimintasuunnitelman laatimisessa ja toimeenpanossa. Keskeinen siitäkin huolimatta, että varsinaisessa toimeenpanossa opettajan osaaminen ja toiminta on ratkaisevassa osassa. Tästä johtuen rehtorin olennainen tehtävä tästä johtuen on antaa opettajakunnalle mahdollisuudet opetussuunnitelman toteuttamiseen niin sisällöllisesti kuin menetelmällisesti. Ennen kuin toteuttamiseen kuitenkin päästään, tarvitaan asiantuntijayhteisön yhteistä sitoutumista suunnitelmien laadintaan ja kehittämistyöhön. (Pokka 2014, 49; Hämäläinen ym. 2002, 130–131, 153.)

Vielä joitakin vuosikymmeniä sitten rehtori seurasi opettajien pitämiä tunteja, arvioi ja antoi ohjeita tuntien pitämiseksi. Rehtorien valinnassakin painotettiin pedagogista osaamista. Nykyään pedagoginen johtaminen näin ei ole käytännössä mahdollista. Pedagogista johtamista ei enää ymmärretä oppituntien seuraamisena ja pedagogisten ohjeiden antamisena opettajalle. Harva rehtori enää ehtisikään seuraamaan oppitunteja muiden töidensä ohella. Eikä näin käytännössä juuri enää tapahdukaan. Rehtorit luottavat omaan kokemukseensa opettajien työssä suoriutumista arvioidessaan. (Ahonen 2001, 55–56; Liusvaara 2014, 155; Pokka 2014, 50.) Liusvaara (2014, 161) nostaa esiin myös sen, että harvalla rehtorilla on edes parempaa pedagogista osaamista kuin opettajakunnalla.

Arposen ja Eskolan mukaan (1997) modernissa koulussa rehtori johtaa pedagogista toimintaa kaikilla tekemillään päätöksillä, omilla arvoillaan ja esimerkillään. Rehtorit näkevät roolinsa hyvin keskeisenä pedagogisen toiminnan suuntaamisessa. Pedagoginen johtaminen on tavoitteiden ja olosuhteiden johtamista, puitteiden luomista, mahdollisuuksien antamista, opettajien tukemista ja pedagogisten tietojen välittämistä (Arponen & Eskola 1997, 65). Toimintasuunnitelmiin kirjattavat sisällöt ohjaavat pedagogista toimintaa ja hallinnollisilla, kuten talouteen liittyvillä päätöksillä, ohjataan pedagogisen toiminnan suuntaan. Pedagogiseen johtamiseen liittyy niin opettajien koulutussuunnitelmien johtaminen kuin ryhmäkoosta päättäminen. (Ahonen 2001, 55–56.)

Vaikka rehtorin tehtäviin pedagogisen johtamisen saralla kuuluukin opettajien kouluttautumisen johtaminen, niin tämä rooli on melko pieni. Rehtorin merkitys esimerkiksi täydennyskoulutuksen suunnittelijana on vähäinen ja kehityskeskusteluja lukuun ottamatta rehtorit eivät juuri puutu opettajien koulutukseen hakeutumiseen. (Liusvaara 2014, 162.) Näin siitäkin huolimatta, että osaamisen ja oppimisen johtamisen kouluissa tulisivat olla keskeisiä rehtorin pedagogisen johtamisen keinoja (Raasumaa 2010, 273–275). Erätuuli ja Leino (1992) näkevät – osin edellä olevasta johtuen – rehtorin hallinnollisen roolin olevan suurempi ja jättävän pedagogisen kehittämistyön mieluummin opettajien harteille.

Pedagogisen johtamisen onnistumista haittaavat kouluissa kiire ja opetussuunnitelmien laajuus. Aikaa ei näytä olevan riittävästi toimintakulttuurin arvioimiseen ja siitä käytävään kehityskeskusteluun. (Liusvaara 2014, 165.) Ratkaisuna lienee tärkeää pyrkiä korostamaan rehtorin osaamista henkilöstöjohtajana, opettajien mentorina ja toiminnan suunnittelun tukijana sekä rakenteiden muuttaminen. Käytännössä kouluissa tulisi olla monipuolinen valikoima koulutustiimejä, työryhmiä ja opettajien mahdollisuuksia vaikuttaa toimintaansa. (Liusvaara 2014, 158; Raasumaa 2010, 273-275.)

4.3 Koulun liikuntakulttuuri ja rehtorin merkitys

Koulun toimintakulttuuri -käsite kirjattiin valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan vuonna 2004. Toimintakulttuuri on merkittävä tekijä oppimista monipuolistavana tekijänä, mutta myös kouluviihtyvyyteen vaikuttavana tekijänä. Toimintakulttuuri on tapa ajatella ja toimia opetus- ja kasvatustehtävää toteutettaessa. (Asanti 2013, 620.) Toimintakulttuuriin kuuluvat koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja koulutyön kriteerit. Toimintakulttuurissa ilmenee – tai tulisi ilmetä – koulun kasvatustavoitteet, arvot ja aihekokonaisuudet. Toimintakulttuuri on näin ollen ilmentymä käytännön kasvatusta ja opetustyöstä ja juuri toimintakulttuurin välityksellä oppilaille välittyy elämisen malli. Siksi on tärkeää, että jokainen koulun yhteisössä toimiva sitoutuu toimintakulttuurin kehittämiseen, sillä jokainen osallistuu toimintakulttuurin rakentamiseen ja toteutumiseen aina oppilaiden vanhemmista lähtien. (Asanti 2013, 621–622; Pokka 2014, 35.)

Liikuntakasvatus edellyttää myönteisten liikuntaympäristöjen ja -tilanteiden luomista. Liikuntaympäristöt ovat niin fyysisiä kuin sosiaalisia ympäristöjä. Tämän vuoksi koulun toimintakulttuuri vaikuttaa myös siihen, millaiset edellytykset koulussa on toteuttaa liikuntakasvatusta. Pidetäänkö liikuntaa tärkeänä? Onko liikunnalle tiloja, aikoja ja paikkoja? Onko liikunta osa koulun arkea ja juhlaa? Koulun toimintakulttuuria on, miten liikunnan alaan kuuluvat kysymykset on koulussa ratkaistu ja miten liikunta ilmenee koulun fyysisessä ja sosiaalisessa maailmassa. Koulun toimintakulttuurin ollessa oppilaita liikkumiseen kannustavaa ja opettajien pitäessä liikuntaa tärkeänä, luodaan liikuntakasvatuksen tavoitteiden toteutumiseksi parhaat lähtökohdat. (Asanti 2013, 625–629) Oppilaiden näkökulmasta koulun toimintakulttuuri luo puitteet kasvulle ja positiiviselle kokemukselle koulusta – onhan myönteisen opiskelumotivaation kannalta kouluilmapiirin positiivisuus hyvin keskeistä (Pokka 2014, 36).

Rehtorilla on suuri merkitys koulun toimintakulttuurin luomisessa, kehittämisessä ja toteuttamisessa on suuri. Rehtorin johtajuus heijastuu suoraan toimintakulttuuriin. Rehtori on avainasemassa määritellessään koulun arvopohjaa ja koulun toiminnan suuntaa. (Asanti 2013, 622, Pokka 2014, 35; Arponen & Eskola 1997, 27, Kämppi 2013, 41.) Rehtorin tehtävänä on luoda rakenteita, jotka vievät

koulun toimintakulttuuria oikeaan suuntaan, kuten rehtorin ohjauksella käyttöön otettu välituntiliikunta. (Pokka 2014, 36.)

Rehtorin tehtävänä on tuntee oman koulunsa toimintakulttuuri hyvin. Se luo edellytyksiä toiminnan kehittämiseen, etenkin muutostilanteissa (Hämäläinen ym. 2002. 122–123). Tässä suhteessa myös liikuntakasvatuksen tehtävä korostuu oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin pyrkivässä työskentelyssä koulussa. Siihen tehtävään tulee valjastaa koko toimintakulttuurin kehittäminen tähän suuntaan. Liikunta tarjoaa tähän erinomaisen mahdollisuuden. (Asanti 2013, 625)

Liikunnallisessa toimintakulttuurissa liikunta on osa jokaista koulupäivää. Liikkuva koulu - ohjelmassa on kyse pohjimmiltaan koko kouluyhteisön yhteisestä asiasta. Liikkeen tuominen koulun toimintakulttuurin vaatii useimmiten muutoksia niin koulun tiloissa, säännöissä kuin arvoissa ja asenteissa. (Moilainen 2017, 614.) Opettajien asenteesta muutos ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan kiinni, sillä Kämpin (2013, 26) mukaan noin kaksi kolmasosaa opettajasta arvioi, että liikunnan edistäminen koulussa on jokaisen opettajan tehtävä sekä noin 90 prosenttia arvioi, että opettajan asenne vaikuttaa oppilaan asenteeseen liikuntaa kohtaan.

Rehtoreilla on mahdollisuuksia vaikuttaa liikunnallisen toimintakulttuurin syntymiseen koulussa. Kuten edellä osoitettiin, heidän roolinsa koettiin tässä suhteessa myös keskeiseksi. Rehtorit voivat vaikuttaa rahoituksella liikkumiseen koulussa aktivoivaan suuntaan esimerkiksi lisäämällä valinnaisliikuntaa, pienentämällä ryhmäkokoja, muuttamalla koulupäivän rakennetta ja hankkimalla välineitä. Yhteistyön luominen liikuntaseurojen suuntaan ja vanhempien kanssa luovat myös mahdollisuuksia. Lisäksi rehtorit voivat muuttaa koulun sääntöjä liikuntamyönteisiksi, organisoida tapahtumia ja kannustaa sekä opettajia että oppilaita liikkumaan. Merkitystä on myös rehtorin omalla esimerkillä liikunnallisen toimintakulttuurin luomiseksi kouluun. (Kämpin 2013, 44) Kuten Pokka (2014, 35) toteaa, oppilaat seuraavat yhteisissä tapahtumissa tarkkaan opettajien ja etenkin rehtorin toimintaa. Täysillä mukaan heittäytyvä rehtori on oppilaille merkittäviä asia. Se suuntaa koulun toiminta ja luo positiivista yhteistä tarinaa.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, millaisia merkityksiä alakoulun rehtorit antavat liikunnalle ja miten rehtorit tunnistavat liikuntasuhdenäkökulmaan kuuluvat merkitysulottuvuudet sekä millaisilla erilaisilla tavoilla näitä merkitysulottuvuuksia toteutetaan alakouluissa. Lisäksi tutkitaan, miten rehtorit koulun johtajina pyrkivät vaikuttamaan liikunnan tavoitteiden toteutukseen koulussa.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia merkityksiä alakoulujen rehtorit antavat liikuntakasvatukselle liikuntasuhdenäkökulma huomioiden?
2. Millä tavoilla liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuudet toteutuvat koulujen toiminnassa rehtorin näkökulmasta?
3. Millainen on rehtorin rooli eri liikuntasuhteen rakentumisen merkityksien toteutumisessa alakoulussa?

6 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

6.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimus on otteeltaan laadullinen ja aineiston keruumenetelmänä hyödynnettiin haastattelua. Haastattelulla haluttiin saada lomakekyselyä syvempää tietoutta tutkimuskohteena olevasta aihepiiristä. Haastattelutilanne antaa vastaajille mahdollisuuden kertoa näkemyksiään ja kokemuksiaan lomaketutkimusta vapaammin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 204-207.) Tutkimusotteen avulla pystytään tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia ja huomioimaan tutkimukseen osallistuvien näkökulmat ja omat kokemukset (Tuomi 2004, 147).

Tutkimuksessa ei pyritä tilastollisesti yleistettäviin tuloksiin, vaan saamaan tietoa käsittelyn aiheena olevasta ilmiöstä. Tutkittavana oleva aineisto muodostui alakoulujen rehtoreina toimivien henkilöiden näkemyksistä liikuntakasvatuksesta. Tästä tutkimuksen kohdejoukkona olleilla rehtoreilla on ainutlaatuista henkilökohtaista kokemusta ja näkemystä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98).

Tutkimuksen kohteena ovat rehtorit, sillä heillä on kokonaisvastuu koulunsa toiminnasta, opetussuunnitelmien toteutumisesta koulussa, omien opettajiensa tekemän työn johtamisesta ja liikuntakulttuurin luomisesta koulussa. Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, millä tavalla rehtorit itse kokevat liikuntakasvatuksen toteutumisen omassa koulussaan.

Tutkimuksen kohdejoukoksi valikoitiin seitsemän Länsi-Suomessa työskentelevää alakoulun rehtoria. Rehtoreita lähestyttiin sähköpostitse. Kaikki tutkimuspyynnön saaneet rehtorit eivät vastanneet sähköpostiin. Tutkimushaastattelut toteutettiin tutkimussuunnitelman mukaisesti seitsemän myöntävästi tutkimuspyyntöön vastanneen rehtorin kanssa. Haastattelut toteutettiin elokuun 2019 aikana rehtoreiden toivomana ajankohtana ja rehtoreiden toivomassa paikassa. Rehtoreille ei toimitettu kysymyksiä etukäteen, jotta vastaukset pysyisivät riittävän autenttisina. Rehtorit tiesivät etukäteen haastattelun ja tutkimuksen aihepiirin. Haastattelun kuluessa rehtoreille avattiin tutkimuksen sisältöä ja tavoitteita. Rehtoreille painotettiin sitä, että tutkimuksessa heidän henkilöllisyytensä ei käy ilmi.

Tutkimushaastatteluun osallistuneiden rehtoreiden taustatiedot on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Tutkimukseen osallistuneiden rehtoreiden taustatiedot.

Aineisto	Sukupuoli	Työvuodet rehtorina
Rehtori 1	nainen	7 vuotta
Rehtori 2	mies	7 vuotta
Rehtori 3	nainen	25 vuotta
Rehtori 4	nainen	10 vuotta
Rehtori 5	mies	4 vuotta
Rehtori 6	mies	27 vuotta
Rehtori 7	nainen	15 vuotta

Haastatteluista viisi suoritettiin rehtoreiden työpaikalla ja kaksi haastattelua rehtoreiden kotona. Haastatteluiden aluksi rehtoreille kerrattiin vielä aiemmin sähköpostitse jo ilmoitetut asiat haastattelun luonteesta ja muistutettiin vielä, että tutkimuksesta ei käy ilmi haastateltujen rehtorien henkilöllisyys. Haastattelu äänitettiin älypuhelimella.

Kaikki haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja haastatteluissa käytettiin samaa haastattelurunkoa (ks. liite 1). Näin haluttiin varmistaa hankittavan aineiston yhdenmukaisuus ja vertailtavuus haluttujen tutkimuskysymysten tarkastelua varten. Haastattelumenetelmänä hyödynnettiin puolistrukturoitua haastattelua. Kysymykset ja haastattelun runko oli etukäteen suunniteltu ja haastattelun kuluessa sitä sovellettiin tilanteen vaatimalla tavalla siten, että kaikkien rehtoreiden kanssa käytiin läpi samat kysymykset (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Menetelmäksi valittu haastattelu sopi aiheen tutkimiseen hyvin, sillä se tarjoaa joustavan tavan etsiä tietoa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. Haastattelun aikana tutkijalla on mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä ja käydä tarvittavaa keskustelua tiedonantajan kanssa (Tuomi 2004, 75).

Haastattelut kestivät 20–25 minuuttia ja ne sujuivat suunnitellusti. Haastattelun jälkeen kerätty aineisto litteroitiin siten, että tekstistä muodostui mahdollisimman tarkka varsinaisen puheen kanssa. Erilaisia puheeseen sisältyviä äännähdyksiä tai katkoja ei litteroitu. Aineistoa kertyi yhteensä 44 liuskaa.

6.2 Aineiston analyysi

Kerätty aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä, joka on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä (Tuomi 2004, 93–99). Sisällönanalyysi sopii hyvin strukturoimattomaan aineistoon ja sen avulla voidaan tutkittavasta ilmiöstä saada kuvaus tiivistetyssä muodossa. Perusrunkona toimi teorialähtöinen analyysi, joka nojaa esimerkiksi jonkin auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkittava ilmiö siis määritellään jo jonkin tunnetun mukaisesti. Aineiston analyysia ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu malli. Useimmiten tällä tavalla toimiessa on kyse siitä, että testataan aikaisempaa tietoa uudessa kontekstissa. (Tuomi 2004, 93–99.)

Sisällönanalyysillä etsitään merkityksiä tutkittavana olevasta aineistosta (Tuomi 2004, 105–106). Olennaista on pyrkiä kokoamaan aineiston tieto yhteen siten, että mitään olennaista ei menetetä. Analysoinnin avulla saadaan aineistoon selkeyttä, jonka jälkeen sen pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

Haastatteluaineisto analysoitiin lukemalla useita kertoja litteroitu aineisto kokonaiskuvan aikaansaamiseksi. Tämän pohjalta muodostuivat teemat, jotka merkittiin erilaisin värikoodein. Lopuksi teemat taulukoitiin syvempää analysointia varten tutkimuskysymyksittäin. Koko tutkimuksenteon ajan on huolehdittu tutkittavien henkilöllisyyksien anonymiteetistä ja yleisestä tietoturvasta. Tutkimuksen teossa on noudatettu yleisesti hyväksytyjä tutkimuksenteon toimintatapoja ja eettisiä ohjeita. Tutkimuksen rajallinen kohdejoukko huomioiden, tutkimuksen tuloksia ei voida laajentaa koskemaan laajempaa joukkoa.

7 TULOKSET

Tutkimuksella oli kolme tutkimuskysymystä. Tutkimuksen tulokset esitellään tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä seuraavissa alaluvuissa. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan rehtorien käsityksiä liikuntakasvatuksesta ja rehtorien liikuntasuhteen rakentumiselle antamia merkityksiä. Toisessa alaluvussa tarkastellaan, millaisilla tavoilla liikuntakasvatusta toteutetaan alakouluissa ja miten liikuntasuhteen rakentumisen eri merkitykset näkyvät koulujen liikuntakasvatuksessa. Kolmannessa alaluvussa käsitellään rehtorin mahdollisuuksia vaikuttaa alakoulun liikuntakasvatuksen toteutumiseen ja rehtorien toimenpiteitä liikuntasuhteen eri merkitysten toteutumiseksi.

7.1 Rehtoreiden tunnistamat liikuntasuhteenäkökulman merkitysulottuvuudet

Liikuntakasvatuksen sisältö voidaan jakaa kahteen eri ulottuvuuteen: liikuntaan kasvattamiseen ja liikunnalla kasvattamiseen. Rehtoreilta saaduista vastauksista ilmeni, että heidän käsityksensä liikuntakasvatuksesta oli painottunut liikuntaan kasvattamiseen. Seitsemästä rehtorista viisi ei tuonut vastauksessaan esille tekijöitä, jotka olisivat viitanneet liikunnalla kasvattamiseen. Niiden kahden rehtorin vastauksissa, jotka sisälsivät viitteitä liikunnalla kasvattamiseen, oli painopisteenä myös liikuntaan kasvattaminen.

Vastauksissa korostuivat muun muassa liikuntatuntien rooli, välitunnit liikkumisen paikkoina ja Liikkuva koulu -ohjelman mukanaan tuoma panostus koulupäivän aikaiseen liikuntaan. Monipuoliseen oppilaiden liikkuttamiseen pyrittiin monin keinoin. Rehtori nostivat esiin myös sen, että koulun tavoitteena on antaa jokaiselle lapselle myönteinen asenne liikuntaa kohtaan. Esimerkiksi rehtori 1 vastaus kuvastaa hyvin rehtorien antamia vastauksia:

”Peruskoulussa on tärkeätä et liikuntatunneil lapsi saa liikunnasta opetusta, ohjausta perusliikkeisiin, toimint-, tutustumist-, lajeihin, liikuntatapoiksi ja sit se o oikeestaan nyt liikkuvakoulun myötä tullu sillai et se ei oo pelkästään niinku liikuntatunnit vaan se on koko koulupäivän aikana.”

Liikuntakasvatuksen kokonaisvaltaisuus nousi rehtorien vastauksissa esille, mutta vastausten perusteella kokonaisvaltaisuudella tarkoitettiin pikemminkin liikunnan ottamista osaksi koko koulupäivää positiivisen liikuntakokemuksen luomiseksi.

Rehtori 2 kuvaa näkemystään liikuntakasvatuksesta seuraavasti:

”Joo, se tarkoittaa varmaa aika semmost kokonaisvaltastaki niinku nyt alakoulus aika monet asiat on kokonaisvaltaisii teemoja että tota ihan varmaan ensimmäinen, mikä mun mielest on alakoulus se tärke et saatais semmonen myönteinen asenne liikuntaan ja semmost iloa ja jotenki se lapsen normaali tota niin toiminnallisuus pystyttäs niinku säilyttämään ja ehkä sit nykyvaatimuksis...Et se on kyl semmost hyvinki kokonaisvaltast ja sitä semmost, et täl hetkel pidetään tärkeenä et opetus on toiminnallist ja sitte et se istuminen olis niinku vähäsempää. Totta kai sitte joo liikuntatunnit, mut ne on niin pieni osa sitä mut et toivois, et niillekki olis sitä et joku löytäs semmosen oman tavan liikkua.”

Vaikka liikunnalla kasvattaminen jäi vähemmistöön vastauksissa, nousi se esille kahden rehtorin vastauksissa. Rehtori 7 esittelee näkemystään:

”Sen lisäksi liikuntakasvatus on hyvin pitkälle sosiaalist kasvattamista eli se on sitä, et oppilaat oppii ottamaan toisiaan huomioon. He oppii sitä, et yhteispeli on sitä, et me jaetaan eikä niin, et mä yritän kerätä kaiken kunnian tai onnistumisen tai mitä se sit onkaan. No sit se on tietenkin myöskin sitä, että opitaan, et liikuntaan kuuluu kaikki muukin, kuin pelkkä se itse suoritus, et se on pitkäjänteist harjoittelemista, se on hygieniakasvatusta, se on sitä semmost ajatteluu, et mä pystyn etukäteen valmistautumaan siihen, et mun pitää laittaa varusteet ja huomata se ja kysyä, et mitä me tehdään ja sit se on viel siinäki yhteispelii, et huolehdiin siit, et kaikki tietää, miten tää homma menee.”

Liikuntasuhteen rakentumisen merkityksistä rehtoreilla oli selkeitä vaikeuksia nostaa esille tekijöitä, joiden varaan liikuntasuhde rakentuisi. Monien rehtorien vastauksissa nousi esille, että positiivinen liikuntasuhde tulisi saada rakennetuksi, mutta heillä oli vaikeuksia nostaa esille tekijöitä, joilla tavoite saavutettaisiin. Seuraavassa taulukossa on rehtorien vastauksissa esiintyneet merkitykset osoitettu liikuntasuhteenäkökulman merkitysulottuvuuksien mukaisesti.

Taulukko 2. Rehtoreiden antamat merkitykset liikuntasuhteen rakentumiselle liikuntasuhteenäkökulman merkitysulottuvuuksina.

	kilpailu ja suoritus	terveys ja terveellisyys	sosiaalisuus ja yhdessäolo	ilo ja leikki	ilmaisu ja esittäminen	itsen tunteminen ja itsen ilmaisu	kasvu ja kehittyminen	lajimerkitykset
rehtori 1		X						
rehtori 2	X							
rehtori 3	X		X	X				
rehtori 4	X	X		X		X		
rehtori 5		X	X	X				
rehtori 6		X	X					
rehtori 7			X			X		

Taulukosta nähdään, että ilmaisu ja esittäminen, kasvu ja kehittyminen ja lajimerkitykset eivät nousseet yhdenkään rehtorin vastauksessa esille. Rehtorit toivat vastauksissaan esille eri lajit ja niiden monipuolisen kokeilemisen. Koska kuitenkin rehtorit eivät kuvailleen lajeja nimenomaisesti niiden sisältämien merkitysten kautta, ei niitä ole katsottu kuuluvan lajimerkityksiksi sillä tavalla kuin tässä tutkimuksessa on oletettu. Esille nousivat myös monipuoliset liikuntatunnit ja ”oman jutun löytäminen”, mutta niitä ei ole tulkittu kuuluviksi tämän tutkimuksen mukaisesti lajimerkityksiin kuuluviksi.

Rehtori 4 vastaus antaa hyvän kokonaiskuvan rehtorien näkemyksistä liikuntasuhteen rakentumisen merkityksistä:

”No siis joo mä sitä peilaan varmaan niinku oman elämänsenteen tai elämäntyylin kautta ja mä ajattelen niin, et kukaan ei jaksa niinku, vaikka ois kuin järkevä niin ne järkiperusteet ei aina niinku riitä semmosen liikunnallisen elämäntavan pitkäaikaseen ylläpitämiseen, vaan et siin täytyy olla se niinku se ilo ja nautinto myös mukana. Ja sen takia, et olis niinku mahdollisimman monipuolist se tarjonta ja ne kokeilut ja myös aika paljo semmost valitsemistaki voi olla koulussa mun mielestä, et totta kai on hyvä kokeilla ja vähä asettaa ittees jonku mukavuusrajan ulkopuolel, mut et silti et se niinku se löytyis se semmonen..... Mut et se nautinto on hyvin erilainen jo lapsilla siis: toinen tykkää kisata, toinen tykkää kilpailla, toinen tykkää pelata, toinen tykkää yksilösuorituksist, toinen tykkää tehä kaverin kanssa jotain pienes ryhmäs ja ilman sitä kilpailun kautta kisaamis- kautta pelaamisjuttua, et se niit mahdollisuuksii tarttis kyl koulus aika paljon pystyy tarjoomaan. Toki harrastukset on eri, mut koulus

on aina se, et kerran kaikki, kaikki, lähestulkoon kaikki lapset saadaan täs löyhentää ni sit se on aina silloi ehkä yhteiskunnallisestikin sitte enemmän merkitystä sil kouluasial kuitenkin.”

Edellä ollut on esimerkki monipuolisimmasta vastauksesta liikuntasuhteen rakentumisen merkityksiin. Rehtoreille tuotti selviä vaikeuksia löytää sellaisia tekijöitä, jotka liikuntasuhteen rakentumiseen voisivat vaikuttaa.

Vastauksista voidaan kuitenkin löytää se, että yleisimmin rehtorit nostivat esiin sosiaalisuuden ja yhdessäolon, ilon ja leikin sekä terveyden ja terveellisyyden merkitysulottuvuuksia. Kilpailu ja suoritus nousivat myös esille, mutta se oli ainoa näistä merkityksistä, joka rehtorien vastauksissa sai myös negatiivisia sisältöjä. Siitä esimerkkinä rehtori 2 vastaus:

”No lähinnä negatiiviseksi se on niinku tullu monta kertaa havaittu et ehkä tommonen liika kilpailuksellisuus niinku liikunnassa. Se on monille lapsille myrkky tänä päivänä ja viel enemmän, koska tasoerot lasten liikkumisessa on hirveen isot tällä hetkellä, et monet on tosi monipuolisia liikkujia ja harrastavat kilpaurheilua ja käyvät päivittäin harjoituksissa. Sit on osa niitä, kun liikkuu todella vähän, et esimerkiks joku koululiikunta ja se liikuntakasvatus koulu on oikeestaan se ainoa liikunta ni se haitari se on hirveen iso et kyl mä näkisin et monella tulee se negatiivisuus siitä ja sit todella, kun on monella se itseluottamus ja itsetuntotunto niinku kärsii vähä siinä, kun huomaa, et ei pysty elikkä semmonen tietynlainen on tosi vaikea liikuntakasvatukseen ja varsinkin koululiikunnassa tänä päivänä niinku saada lapsia samalle viivalle.”

Rehtoreiden vastauksissa nousi muutama otteeseen esille myös esimerkin antaminen suhteessa liikuntaan. Tähän kuuluivat niin kodin antama esimerkki kuin rehtorin ja opettajien omalla toiminnallaan antama esimerkki. Rehtori 1 kertoo:

”Mä ajattelen, että liikuntasuhde kyl luontasesti luodaan kotikasvatuksessa ja sitte toi jos ei semmost positiivista suhtautumista liikuntaan kotona saa ni sit on tärkeä, et koulu antaa ja opettaa liikunnasta...et hyvin vahva on mun mielestä se kodin merkitys, mut sit taas että kun on niin erilaisia suhtautumisia liikuntaan ni sit taas et me ollaan kouluna sit taas opetuksessa ollaan tärkeä opettajat on hyviä esikuvia ja sit et tärkeätä et meidän liikuntatunnit, meidän liikuntatoiminta koulu on semmost et positiivista, et jos ei lapsi saa myönteistä suhtautumista semmost niinku liikuntasuhdet kotoa käsin ni sit et meitä otettais, et niille tulis semmonen olo et joo että mä haluan, että liikunta on osa mun

elämää. Ja se on tärkeä, et se olis positiivinen, jotta se lisää sitä hyvinvointia et se on terveyden kannalta kuitenkin sitä tärkeää et jokainen liikkuu mahdollisimman paljon.”

Rehtorit tunnustivat kilpailun ja suorittamisen, sosiaalisuuden ja yhdessäolon, ilon ja leikin sekä terveyden ja terveellisyuden merkitysulottuvuudet. Sen sijaan ilmaisun, itsen tuntemisen, kasvun ja kehittymisen ja lajimerkitysten merkitysulottuvuudet eivät juuri nousseet esille rehtoreiden vastauksissa. Rehtoreiden tuntemus liikuntasuhteen rakentumisen eri merkityksistä oli saatujen vastausten perusteella puutteellinen. Vastauksissa korostui liikuntaan kasvattamisen ulottuvuus. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan eri liikuntasuhteenäkökulman merkitysulottuvuuksien toteutumista tutkimuksessa mukana olleissa alakouluissa.

7.2 Liikuntasuhteenäkökulman merkitysulottuvuuksien toteutuminen alakoulussa
Liikuntakasvatusta toteutetaan alakouluissa monin eri keinoin. Oheisella taulukolla on kuvattu kaikkien rehtorien vastauksissaan antamia kuvauksia eri tavoista toteuttaa liikuntakasvatusta alakoulussa.

Taulukko 3. Liikuntakasvatuksen toteutuksen keinot alakoulussa.

liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä	liikunnan opetusjärjestelyt	liikunta osana oppimista ja kokonaista koulupäivää	liikunta yhteisöllisen koulun rakentajana	muut opetusjärjestelyt
opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien järjestäminen	liikuntatunteja pitävät opettaja, joilla vahvin osaaminen ja innostus liikuntaan	Liikkuva koulu - ohjelmaan osallistuminen	Välkkäriohjaajat, vertaisohjaajat, isommat oppilaat ohjaavat pienempiä	tuotetaan onnistumisia oppilaille liikunnan avulla
liikuntavälineet, tarvittavien liikuntavälineiden hankinta	seurojen kanssa tehtävä yhteistyö, esim. pidettävä lajitunnit	muiden aineiden oppitunneille lisätään liikuntaa	oppilaiden omat harrastusesittelyt	erilaisia ideoita liikunnan toteuttamiseksi koulussa
pyrkimys monipuoliseen liikunnan opetukseen	liikunnallisten teemapäivien järjestäminen	välituntiväline-lainaamo	luokkaliikunta (tytöt ja pojat yhdessä)	monialaiset oppimiskokonaisuudet, joissa liikunta mukana
liikuntatilojen käyttäminen, luonnon hyödyntäminen	lukujärjestyksen toteuttaminen liikunnalle suotuisasti, joustot opetuksessa esim. talviaikana (esim. hiihtokelit)	välituntiliikunta		liikunnallisten teemapäivien järjestäminen
urheilukilpailuihin osallistuminen, osallistuminen vähentynyt	liikuntakerhojen järjestäminen, valinnannainen liikunnan opetus			
ohjatun liikunnallisen toiminnan järjestäminen, pelit ja leikit	opettajien osallistuminen liikuntaa koskevaan koulutukseen			
seurojen kanssa tehtävä yhteistyö, esim. pidettävät lajitunnit	liikunnan arvioinnin toteuttaminen			
	luodaan kaikille tasa-arvoisesti mahdollisuuksia liikkua			

Taulukossa on esitetty kaikkia ne keinot, joita rehtorit toivat esille vastauksissaan kuvatessaan liikuntakasvatuksen toteuttamista koulussaan. Saatujen vastausten perusteella ne voitiin jakaa viiteen eri kokoavaan teemaan: *”liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä”*, *”liikunnan opetusjärjestelyt”*, *”liikunta osana oppimista ja kokonaista koulupäivää”*, *”liikunta yhteisöllisen koulun rakentajana”* ja *”muut opetusjärjestelyt”*. Yksittäinen liikuntakasvatuksen toteutuksen keino voi kuulua myös useampaan teemaan.

”Liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä” kokoaa yhteen keinot, jotka liittyvät suoraan liikuntatuntien järjestämiseen. Erityisesti vastauksissa painottui opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien järjestäminen, monipuolinen liikunnanopetus ja tarvittavien välineiden saatavuus liikuntatuntien onnistumiseksi. Myös erilaista yhteistyötä käytetään hyödyksi esimerkiksi urheiluseurojen kanssa.

”Liikunnan opetusjärjestelyt” kokoaa yhteen keinot, jotka ovat onnistuneiden liikuntatuntien järjestelyitä. Esille nousseista keinoista rehtorit muistuttivat useimmiten opettajavalintoja. Liikuntatunteja tulisi opettaa sellaisten opettajien, joilla on siihen eniten innostusta ja osaamista.

”Liikunta osana oppimista ja kokonaista koulupäivää” yhdistää keinot, joilla pyritään koko koulupäivän aikaisesti hyödyntämään liikuntaa tai mahdollistamaan liikunta. Liikkuva koulu - ohjelma tunnetaan vastausten perusteella kouluissa hyvin ja se näyttää vaikuttavan erityisesti välituntiliikunnan mahdollistamiseen. Välitunneille on hankittu erilaisia välineitä ja koulutettu esimerkiksi vanhempia oppilaita ohjaamaan liikuntaan niiden aikana.

”Liikunta yhteisöllisen koulun rakentajana” on teema, jossa ovat mukana eri keinot yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden vahvistamiseksi koulussa liikunnan avulla. Esimerkiksi tyttöjen ja poikien yhteisten liikuntatuntien katsottiin edesauttavan hyvän kouluhengen rakentumista.

”Muut opetusjärjestelyt” yhdistää keinot, joilla liikuntaa edistetään koulun arjessa, esimerkiksi liikunnalliset teemapäivät. Myös liikunnan rooli monialaisten oppimiskokonaisuuksien sisällä tai osana tavallisia opetustunteja on osa-alue, jota kouluissa pyritään nostamaan esille.

Seuraava taulukko esittää erikseen rehtoreiden vastauksissa esille nousseiden keinojen määrän.

Taulukko 4. Liikuntakasvatuksen eri keinojen ilmeneminen rehtorien vastauksissa määrinä.

5 vastausta	opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien järjestäminen			
4 vastausta	liikuntatunteja pitävät opettajat, joilla vahvin osaaminen ja innostus liikuntaan	Liikkuva koulu ohjelmaan osallistuminen	liikunnallisten teemapäivien järjestäminen	
3 vastausta	Välkkäriohjaat, vertaisohjaat, isommat oppilaat ohjaavat pienempiä	pyrkimys monipuoliseen liikunnan opettamiseen	liikuntatilojen käyttäminen, luonnon hyödyntäminen	liikuntakerhojen järjestäminen, valinnainen liikunnan opetus
2 vastausta	tarvittavat liikuntavälineet ja niiden hankinta	seurojen kanssa tehtävä yhteistyö	muiden oppiaineiden tunneille lisää liikuntaa	lukujärjestyksen toteuttaminen liikunnalle suotuisasti ja joustot opetuksessa esim. talviaikana (esim. hiihtokelit)
	luodaan kaikille tasa- arvoisesti mahdollisuuksia liikkua			
1 vastaus	tuetaan onnistumisia oppilaille liikunnan avulla	erilaisten ideoiden liikunnan toteuttamiseksi koulussa	oppilaiden omat harrastusesittelyt	välituntivälinelainaamo
	liikunnan arvioinnin toteuttaminen		ohjatun liikunnallisen toiminnan järjestäminen, pelit ja leikit	urheilukilpailuihin osallistuminen
				opettajien osallistuminen liikuntaa koskevaan koulutukseen

Taulukosta nähdään, että useimmin rehtorit nostivat esille opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien järjestämisen liikuntakasvatuksen toteuttamisen paikkana. Niiden toteutumisen onnistumiseksi rehtorit nostivat esille sen, että tunteja pitävät opettajat, joilla on vahvin osaaminen liikuntaan sekä innostus liikuntatuntien pitämiseen. Lisäksi esimerkiksi liikuntapaikat ja monipuolisen liikunnan järjestäminen nähtiin tässä tavoitteessa onnistumiseksi tärkeinä keinoina.

Toisin kuin ensimmäisen taulukon perusteella olisi voinut yksinomaan päätellä, niin teemapäivät, välituntiliikunta ja Liikkuva koulu -ohjelma nähtiin melko keskeisiksi keinoiksi liikuntakasvatuksen toteuttamisessa. Aineiston perusteella näyttää sille, että Liikkuva koulu -ohjelma on löytänyt paikkansa alakoulujen toiminnassa ja ainakin osin ohjelman ansiosta liikunta on noussut paremmin esille osana koulujen arkea. Myös oppilaiden välinen vertaisuus toteutuu parhaiten rehtorien

vastausten perusteella juuri välituntien kautta. Rehtori 7 vastauksissa tiivistyy kuvaavalla tavalla rehtorien antamat vastaukset liikuntakasvatuksen toteuttamisesta koulussa.

”No itse asias sitä toteutetaan aika laaja-alaisesti, et ensinnäki se tietysti tulee sen opetussuunnitelman mukasena liikuntatuntitoimintana. Sit sitä tulee Liikkuvan koulun toimintana, et kun sitä pyritään joka päivään saamaan jossakin muodossa. Sit sitä tulee vertaistoimintana, et ku välkkärit toimii ohjaajina niin seinäs on aina lista, et välkkärit varaa vuoronsa ja sit he oman kiinnostuksensa ja tilanteen ja välineitten mukaan ni järjestää toisillensa sitä liikuntatoimintaa. No sit sitä tulee niin, että ku oppilaat harrastaa ni he pääsee esittelemään toisillensa, et minkälaisen harrastuksen parissa olen, jotta se sit pääsis niinku kulkemaan se tieto siitä, et mimmosia mahdollisuuksii on. Monialasien oppimiskokonaisuuksien viikoille meillä niinku suunnitelmallisesti aina sijotetaan liikuntaa niin, että se on siellä jokaisena päivänä, et se pyritään rakentamaan niin, et se ehdottomasti tulee taattua, et jokainen oppilas kokonaisuuden aikana ni liikkuu reilusti. Sit meil on aika paljon semmosii yhteisii tapahtumii, et yritetään päästä tota koko koulu johonki, et tehdään joku retki tai tota.”

Aineiston perusteella voidaan todeta, että vaikka liikuntakasvatuksen keinoista suurin osa keskittyy liikuntatuntien onnistumisen ympärille, niin liikunnan hyödyntäminen osana kokonaista koulupäivää on melko lähellä liikuntatuntien onnistumisen tärkeyttä alakoulujen arjessa.

Rehtoreilta kysyttiin myös erikseen, millä tavalla eri liikuntasuhteen rakentumisen kannalta keskeiset merkitykset näkyvät koulun toiminnassa. Seuraavaksi vastaukset käsitellään merkitysulottuvuuksittain.

Kilpailu ja suoritus

Kilpailun ja suorituksen suhteen rehtoreiden vastauksissa nousi eniten esille, että oppilaat osallistuvat erilaisiin urheilukilpailuihin. Erilaisiin kilpailuihin osallistumista on myös vastausten mukaan vähennetty kouluissa. Useampi rehtori kertoi, että menneinä vuosina koulun sisäisiä ja koulujen välisiä urheilukilpailuja järjestettiin enemmän. Lisäksi useampi rehtori tahtoi erikseen painottaa, että kilpailemisen roolia halutaan vähentää myös liikunnanopetuksessa.

Muutamassa vastauksessa rehtorit kuitenkin nostivat myös esille lasten luontaisen taipumuksen toistensa kanssa kilvoitteluun ja tulosten mittaamiseen. Yksi rehtori näki tämän myös hyvänä keinona edesauttaa erilaisten tunteiden opettelua tai voittamisen ja häviämisen oppimista. Kouluissa tehdään myös vastausten perusteella jonkin verran eri urheilusuoritusten mittaamista, esimerkiksi juoksuaikojen ottamista.

Rehtori 1 vastauksissa kilpailu ja suoritus näkyi seuraavasti:

”Lapset on luontasesti kuitenkin motivoitunu kilpailu- tietynlaiseen kilpailuun, vaikka itseään vastaan ni kilpailemaan ja yrittämään parempii suorituksii. Näkyy oppitunneilla. Sit me osallistutaan, meil on koulujen välist, oman koulun yleisurheilukilpailut.”

Terveys ja terveellisyys

Terveyden näkökulmasta liikunnan rooli oli rehtoreiden vastauksissa valistuksellinen. Kouluissa puhutaan runsaasti liikunnan tärkeydestä osana terveyttä, mutta sen toteuttaminen oli enemmän nimenomaan valituksellinen. Se oli osana oppitunneilla kerrottuja sisältöjä ja terveystarkoituksista pyrittiin puhumaan kaikissa sopivissa tilanteissa, myös vanhempainilloissa. Rehtorit myös vastauksissaan erikseen halusivat korostaa nimenomaan terveyden tärkeyttä.

Toiminnallisesti koulujen arjessa terveys ja terveellisyys näyttää kuitenkin toteutuvan heikommin kuin rehtorien sille antaman painoarvon perusteella voisi kuvitella. Yksi rehtori kertoi pyrkimyksestä vähentää istumista tunneilla ja yksi rehtori liikuntakerhon sisältöihin kuuluvan terveystarkoitusten käsittelyä. Rehtori 5 kertoo terveyteen liittyen:

”Meil on ensinnäkin koulus tämmönen ”hyvät tavat” -teemaviikko, mis käydään läpi tämmöstä hyvinvointii ja tämmöstä. Terveystarkoitaja on mukana meil pitämäs tähän liittyvii juttuja, mis miten ravinnon merkitystä ja tämmöstä on niinku terveellisyttä ja sit taas liikunnan merkitystä ja vanhempainillassa hän oli vanhemmille puhumassa, et meil niinku on tämmönen. Kouluruoka meil on tosi hyvä, mikä tavallaan tekee sitä, et on terveellinen ruoka, syövät hyvin ja sit he jaksavat taas liikkua hyvin ja näin, et toi liikunnan vaikutusta terveyteen totta kai ni tuodaan julki ja tunneilla esimerkiks sit käydään enemmän läpi liikunnan lisäksi.”

Sosiaalisuus ja yhdessäolo

Rehtoreiden vastauksissa korostuu kaikista eniten oppilaiden keskinäinen yhdessä tekeminen, jota pyritään toteuttamaan niin liikuntatunneilla kuin muunkin koulupäivän yhteydessä. Vastauksissa voidaan nähdä tämän avulla opeteltavan tiimityötä, sääntöjen kunnioitusta ja yhdessä asioista sopimista. Kaksi rehtoria nosti esille myös yhteiset liikuntatunnit ja näistä toinen rehtori korosti vielä erikseen sukupuolten välisen kunnioituksen harjoittelua tällä tavoin.

Yhdessä tekemisen ja sosiaalisuuden nähtiin myös edesauttavan yhteishengen luomista niin koko koulussa kuin yksittäisessä luokassa. Toisen kannustamista ja hyvää henkeä korostettiin useammassa vastauksessa. Kaikkien osallistumista yhteiseen toimintaan pidettiin tärkeänä. Sosiaalisuus ja yhdessäolo näyttäytyy rehtorien vastauksissa nimenomaan tavoitteena, johon liikunnan avulla välineellisesti pyritään.

Rehtori 3 näkemys sosiaalisuuden ja yhdessäolon toteutumisesta on seuraava:

”No jos ny aattelen äkkiä tota, miten se eilen toteutu, et vaik meil oli kisapäivä ni siel oli muutama potilas mukana, jotka ei pystyny osallistumaan ja se oli ilman muuta selvä asia, et he tulee sitte mukaan, että totta kai meil on sit myöski niinku integroidut erityisluokkien oppilaat on mukana sitte liikuntatunneilla.”

Ilo ja leikki

Ilo ja leikki näkyy rehtoreiden mukaan jokaisella liikuntatunnilla. Samaten luontaisesti paljon tekevät lapset leikkivät ja hakevat liikunnasta iloa välitunneilla. Yhden rehtorin vastauksessa nostettiin esille ilon luominen siten, että oppilaat voivat myös itse suunnitella esimerkiksi alku- ja loppuverryttelyjä liikuntatunneille. Kannustus nähtiin ilon tuojana ja iloa ja leikkiä pyrittiin myös yhdessä vastauksessa edistämään olematta kahlitsematta lasten toimintaa liikaa.

Ilon ja leikin suhteen vastaukset olivat melko suppeita. Pääasiallisesti ilon ja leikin nähtiin, tai toivottiin, kuuluvan luontaisena osana jokaiseen liikuntatuntiin ja välituntitoimintaan. Rehtori 2 näkemys ilosta ja leikistä alakoulussa liikunnan yhteydessä oli seuraava:

”Se on itsestäänselvyys, et liikunnas pitää se ilo olla ja mitä näihin edellisiinkin niin se on iso tavote, et jokanen sais liikunnasta iloa ja tärkeet on, et siin liikunnassa olis semmonen leikinomasuus, varsinkin ala-asteella.”

Ilmaisu ja esittäminen

Ilmaisun ja esittämisen suhteen rehtoreilla oli huomattavia vaikeuksia löytää mitään vastattavaa. Vähäisistä vastauksista nousivat esiin lähinnä juhlissa esiintyminen tai omien taitojen esittely. Myös musiikkiliikunta nousi kahdessa vastauksessa esille ilmaisemisen välineenä.

Rehtori 7 vastauksessa esille nousee musiikkiliikunta:

”Se näkyy liikunnas, mut se näkyy muussaki. Mut siel liikunnassakin se näkyy eli päästään ilmaisemaan, kun on vaik ny sanotaan musiikkiliikuntaa tai sitten, kun tehdään jotain suoritusta ni katotaa erilaisii variaatioit, et sä teet sen noin ja sä teet sen noin ja sit on tämmönenki vaihtoehto vielä ni siel tulee sitä, et on monta tapaa. Ei ne oo oikeit tai ei ne oo väärii. Mut huomataan, et on mahdollista.”

Itsensä tunteminen ja itsensä ilmaisu

Itsensä tuntemiseen liittyvät liikuntakasvatuksen kysymykset olivat myös rehtoreille vaikeita. Rehtoreiden vastauksissa nousi muutamaa otteeseen esille oman kehon hallintaan liittyvät harjoitteet, joita liikunnan yhteydessä tehdään. Tämän nähtiin lisäävän oman kehon tuntemusta ja oman kehon toiminnan hallinnan harjoittelemista.

Omien rajojen hakeminen tai oman kehityksen mittaaminen nousi esille hyvin vähän. Joka tapauksessa ne mainittiin. Move! -mittauksen nosti esille kaksi rehtoria ja yksi rehtori erityisesti piti hyvänä kirjata ylös oppilaiden liikunnallisia suorituksia, jotta oppilaat voisivat vertailla omaa kehittymistään tulevina vuosina. Itsensä ilmaisemisesta yksi rehtori nosti esiin sen, että kukin liikkuu omalla tavallaan. Yksi rehtori avoimesti kertoi, että itsensä ilmaisemisen suhteen liikunnan avulla riittää vielä kehitettävää.

Rehtori 3 ajatuksissa nousee esille itsensä tunteminen seuraavasti:

”Sanotaan ny, että joku tommonen pitkän matkan juoksu on semmonen hyvä juttu oppilaille et he ei oikein varmaks tiedä, että riittääk heidän rahkeet siihen kahteen kierrokseen tai pienemmille yhteen kierrokseen ni se on semmonen, jossa myöskin tulee varmaan sitä, et jos on ihan veren maku suus ja puolikuollu maalis ni huomaa, et ei tää ollu ehkä ihan mun juttu eli kyl siin sit näitä tulee ja sitte monenlaisia muunlaisia juttuja ja tietyst, et ku aikuset huomaa, et miten ne lapset filistelee niitä kokemuksiansa. Toki sehän on tosi no- sit siin on myöskin niinku ne tota myöskin sit tosiaan se vaara niinku liikunnas varsinkin, et sit tosiaan et jos ettei tulis negatiivisia ajatuksia siitä omasta itsestään, et sehän on niinku äärimmäisen herkkä.”

Kasvu ja kehittyminen

Kasvun ja kehityksen osalta vastaukset lähestyivät jonkin verran edellä ollut itsensä tuntemista. Esillä oli oman kasvun havainnointi ja tulosten kirjaaminen sekä niiden vertailu alakoulun aikana oman kehityksen havaitsemiseksi.

Yhdellä vastaajista nousi esiin toiminnallisista ratkaisuista opettaminen helpommista tekniikoista hiljalleen kohti vaikeampia. Vaikka vastaukset olivat hyvin suppeita, niin muutama rehtori nosti esille oman tekemisen havainnoinnin ja sen kautta oman kehityksen huomioimisen. Rehtoreiden näkökulmasta selvästi keskeisenä tekijänä kasvun ja kehittymisen suhteen, oli opettajan tai rehtorin toimenkuvaan kuuluva kokonaisvaltainen oppilaan kehittymisen seuraaminen.

Rehtori 5 koulussa kasvuun ja kehittymiseen liikunnan yhteydessä suhtaudutaan aktiivisesti:

”No tietyst tuloksiaki otetaan ylös, et sitä myötä he itekin näkee vähä sitä kasvu ja kehitystä, et miten on niinku- otetaan nyt vaikka yleisurheilujakso menossa niin huomaa, ku kehitty tavallaan ku harjotellaan ja käydään vähän läpi oikeit suorituksii ja tämmösii ja mut se, et ehkä he myös itse huomaavat, et heki rupee niinku fyysisestikin kasvamaan, et rupee niinku suoritustasot muuttumaan ja tietyst aino suunta ei välttämät kaikil oo sama, koska moniki asia voi vaikuttaa, mut toi se mikä ny oli tohon kasvuun ja kehitykseen. Sinällään ei tähän kysymykseen ehkä mut just oli hyvä, ku kuudensadan metrin juoksu oli perjantaina ku otettiin ni aluks oli hirveen semmonen, et ei nyt oikein, et kuin niin pitkään ja kaks kierrosta, ei jaksa ja sit ku tuliki alta kolmen minuutin ajat tuli ja näin ni "eihän se ollukkaan paha yhtään, mä jaksoin juosta kaiken hyvin", ni tavallaan sen näkee, et he niinku löytää sitä, et toi oli jo heti valmiina täl viikol uudestaan kokeileen, et toi et kyl siin kasvua tapahtuu tavallaan niinku tämmöstä et.”

Lajimerkitykset

Lajimerkitysten osalta rehtorit pitivät tärkeänä monipuolista liikunnanopetusta, jossa pääsee kokeilemaan eri lajeja. Kuitenkin vain kahden rehtorin vastauksessa huomioitiin pelkän lajiin sijaan myös lajiin kuuluvia ominaisuuksia kuten hyppääminen tai heittäminen. Liikunnallisten taitojen yleinen harjoittelu nousi esiin yhden rehtorin vastauksessa. Yksi rehtori muistutti erikseen, että koululla on niin vähän liikuntaa, että taitojen harjoittelu ei koulussa onnistu, mutta he antavat tarvittaessa tietoa oppilaalle, missä taitoa voi harjoittaa pidemmälle.

Eri lajien esittely tuli vastauksissa esille esimerkiksi harrastuspäivien muodossa ja lisäksi oppilaita pyrittiin ohjaamaan tarvittaessa eri liikunnallisten harrastusten pariin. Rehtori 7 vastauksessa lajimerkitykset nousivat esille kaikkien rehtoreiden vastauksista kaikista selvimmin:

”No toi on nyt hauska uuden opsin myötä, et ku nyhän pyritään nimenomaan niitä erilaisii liikuntataitoja kehittämään, et ei niinkään lajitaitoja niin niit tulee niit merkityksii eri lailla nyt, et puhutaanki siitä, et sun ponnistusvoima on tosi hyvä, kuin siitä, et sun pituushypyn tekniikka on tosi hyvä, joskin ne sit väkisinkin menee vähä limittäin lomittain päällekkäin suuntaan ja toiseen.”

Rehtorit nostivat vastauksissaan esille useita eri tapoja toteuttaa liikuntakasvatusta koulussa. Vastaukset voitiin teemoilla viiteen eri kategoriaan: *”liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä”, ”liikunnan opetusjärjestelyt”, ”liikunta osana oppimista ja kokonaista koulupäivää”, ”liikunta yhteisöllisen koulun rakentajana”* ja *”muut opetusjärjestelyt”*. Useimmiten rehtoreiden vastauksissa korostuivat liikuntakasvatuksen osalta opetussuunnitelman mukaisten liikuntatuntien järjestäminen ja pyrkimys mahdollistaa niiden onnistuminen erityisesti huolehtimalla opetusjärjestelyistä. Lisäksi Liikkuva koulu -ohjelma oli vastuksissa usein esille, kuten myös liikunnalliset teemapäivät ja erilaiset välituntiliikuntaan liittyvät vastaukset.

Liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksien toteutumisesta rehtorit vastasivat laajimmin koskien kilpailemista ja suorittamista. Sosiaalisuus ja yhdessäolo sekä ilo ja leikki näkyivät vastauksissa usein positiivisella tavalla ja pyrkimyksenä niiden esille nostamiseen koulun toiminnassa. Rehtorit myös korostivat terveyden ja terveellisuuden merkitystä, sitä pyrittiin nostamaan esille usein koulun toiminnassa. Muiden merkitysulottuvuuksien osalta rehtorit osasivat nostaa esille joitakin ilmenemismuotoja, mutta vastaukset olivat useimmiten haparoivia. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan rehtoreiden näkemyksiä mahdollisuuksistaan vaikuttaa eri merkitysulottuvuuksien toteutumiseen koulussa.

7.3 Rehtorit liikuntasuhdennäkökulman toteuttajina liikuntakasvatuksessa

Rehtori katsoivat, että rehtorilla on mahdollisuus vaikuttaa oman koulunsa liikuntakasvatuksen toteutumiseen. Rehtorien antamista näkemyksistä voitiin koota kolme eri teemaa: ”*talousvaikuttaja*”, ”*toimintakulttuurivaikuttaja*” ja ”*koulun toiminnan sisältövaikuttaja*”.

Taulukko 5. Rehtorien kertomat mahdollisuudet vaikuttaa liikuntakasvatuksen toteutumiseen alakoulussa.

talousvaikuttaja	toimintakulttuurivaikuttaja	koulun toiminnan sisältövaikuttaja
hankinnoista päättäminen, esim. liikuntavälineet	rehtorin oma liikuntamyönteisyys ja antama esimerkki	teemapäivien alulle panija / hyväksyjä / toteuttaja
tapahtumiin osallistumisesta päättäminen, esim. kilpailut	henkilökunnan työtavat, esim. kävelykokoukset	tapahtumiin osallistumisesta päättäminen, esim. mihin kilpailuihin osallistutaan
olosuhteisiin vaikuttaja, esim. liikuntatilat	opettajien mielipiteeseen vaikuttaja	koulun vuosisuunnitelman laatija
opettajien koulutukseen osallistumisesta päättäminen	aloitteellinen yhteisistä asioista keskusteltaessa	priorisointien tekijä
rahoituksen hakija, esim. liikuntakerhotoiminta	hyvän yhteishengen luoja	arviointien lähtökohdissa vaikuttaja
rahoituksen ohjaamisesta päättäminen, esim. liikunnallisiin kohteisiin (mm. vierailut)	yhteistyö koulun ulkopuolelle, esim. seurat	lukujärjestyksestä päättäjä, esim. tuntien sijoittelu
		opettajien työtunneista päättäminen: ketä opettaa liikuntaa, miten paljon käytetään aikaa ideointiin
		yhteistyötahojen lajesittelystä päättäminen

”*Talousvaikuttaja*” - teemassa rehtorit kertoivat mahdollisuuksistaan vaikuttaa siihen, miten budjetti käytetään ja mihin rahoja ohjataan. Myös kilpailuihin osallistuminen oli monesti talousvaikuttamista, sillä niihin liittyi esimerkiksi kuljetuksia, jotka vaativat koululta taloudellisia resursseja.

”*Toimintakulttuurivaikuttaja*” -teemassa rehtorin oma esimerkki ja liikuntakulttuurin luominen kouluyhteisössä korostui. Rehtorit uskoivat, että liikuntamyönteinen rehtori saa myös muut koulun henkilökunnan jäsenet ja oppilaat innostumaan liikunnasta.

”*Koulun toiminnan sisältövaikuttaja*” -teemassa rehtorit kertoivat, kuinka heillä on tärkeä rooli erilaisia koulun toimintaa koskevien päätösten tekijänä tai toimintaa suuntaavana mielipidevaikuttajana. Lisäksi rehtori vaikuttaa keskeisesti siihen ketä opettajista opettaa liikuntaa tai kenen ulkopuolisten tahojen kanssa koulu tekee yhteistyötä. Monesti rehtorilla on myös niin

sanotusti ”viimeinen sana”. Tällä tarkoitetaan sitä, että rehtorin sana painaa paljon päätettäessä sisällöllisistä ratkaisuista koulussa.

Muutamit rehtorit halusivat erityisesti korostaa, että rehtori ei yksin päättää asioista, vaan koko henkilökunta päättää yhdessä. Vastausten perusteella näyttää siltä, että ainakin osa rehtoreista jopa hieman kavahti mahdollisuuksiaan vaikuttaa koulun ja opettajien toiminalliseen sisältöön. Siitä kertoo muun muassa seuraava rehtori 4 vastaus:

”Ja varmaan ilman rehtoriä niitä järjestettäs, mut on se nyt kuitenkin semmonen yhdes tekemisen meininki ja kyl siel se semmonen- kyl se varmaa välitty, et mitä mieltä se rehtori niist asioist sit on totta kai. No sit tietty talouspuolen asiat, et tota mitä hankintoi tehdään, tukeeks ne niit ajatuksii, et ja et käytetäaks- no seki, että käytetäaks niitten asioitten niinku ideointiin aikaa, et ku rahahan on semmonen aika rajallinen ni et kuitenkin jollai muullaki keinoil sit pystytään pienemmälläki rahalla saamaan ihan isoiki juttui sit kuitenkin niihin toimintoihin..”

Vastauksissa ei tule esiin rehtoreiden pedagoginen johtaminen. Tätä ei nostanut esille yksikään rehtori, vaan vastaukset keskittyvät erityisesti rahoitukseen ja yleiseen toimintakulttuuriin kuuluvat vaikuttajan ja päättäjän tehtävät, kuten seuraava taulukko kertoo. Taulukossa on eritelty annetut vastaukset niiden yleisyyden perusteella.

Taulukko 6. Rehtorien antamat vastaukset määrinä eri keinoista vaikuttaa liikuntakasvatukseen toteutumiseen alakoulussa.

4 vastausta	hankinnoista päättäminen	rehtorin oma liikuntamyönteisyys ja antama esimerkki	opettajien työtunneista päättäminen: ketä opettaa liikuntaa, miten paljon käytetään aikaa ideointiin
3 vastausta	olosuhteisiin vaikuttaja		
2 vastausta	teemapäivien alulle panija / hyväksyjä / toteuttaja	hyvän yhteishengen luoja	yhteistyö koulun ulkopuolelle, esim. seurat
		yhteistyötahojen lajiesittelyistä päättäminen	
1 vastaus	tapahtumiin osallistumisesta päättäminen, esim. kilpailut	henkilökunnan työtavat, esim. kävelykokoukset	mielipidevaikuttaja
	koulun vuosisuunnitelman laatija	opettajien koulutukseen osallistumisesta päättäminen	aloitteellinen yhteisistä asioista keskusteltaessa
	priorisointien tekijä	rahoituksen hakija, esim. liikuntakerhot	arviointien lähtökohdissa vaikuttaja
	lukujärjestyksestä päättäjä, esim. tuntien sijoittelu		

Taulukossa viisi löydettiin kaikkien vastausten joukosta kolme eri teemaa: ”*talousvaikuttaja*”, ”*toimintakulttuurivaikuttaja*” ja ”*koulun toiminnan sisältövaikuttaja*”. Taulukosta kuusi kuitenkin nähdään, että rehtorien antamat vastaukset jakautuivat useisiin eri keinoihin vaikuttamisen osalta. Tämä oli tulosta siitä, että yksittäinen rehtori osasi nimetä käytössään olevia keinoja melko rajallisesti. Yksittäinen rehtori tunnisti siis suppeasti käytössään olevia keinoja vaikuttaa liikuntakasvatukseen toteutumiseen koulussa. Kuitenkin, kun kaikkien rehtorien antamat vastaukset yhdistettiin, saatiin kattava valikoima rehtorien erilaisia keinoja vaikuttaa.

Taulukko kuusi osoittaa, että rehtorit kokevat keskeisimmän roolinsa olevan riittävien olosuhteiden mahdollistajan ja omalla esimerkillään johtamisen. Lisäksi he näkevät suorat mahdollisuutensa vaikuttaa opettajien valikoimiseen pitämään opettajille sopivia tunteja. Rehtori 6 vastauksissa tiivistyy monen rehtorin näkemykset rehtorin mahdollisuuksista vaikuttaa liikunnan toteutumiseen koulussa:

”Ehdottomasti voi. Siis ehdottomasti voi ja määhän ehkä sanoisin tähän, et niinku oma esimerkki ja oma innostuneisuus on varmaan se yks tärkeimpiä juttuja. Mut sit seuraava asia heti, mikä tulee mieleen ni on se, et jumppatuntien sijottelu siis lukujärjestyksellisesti ja sit se, et jumppatuntien pitäjät, et siel on semmoset henkilöt, jotka on motivoituneita vetämään niit juttuja. Et niillä rehtori voi- mä en usko siihen, et mahtikäskyllä saadaan niinku tämmösii asioit, et pakolla määhän saan jotain aikaseks, mut se ei oo mielekästä, et mä olen aina lähteny siitä, et jos mul on siihen halukas, innostunu juttu ja vetäjä ni se homma kantaa ihan varmaan paremmin, et näähän on niinku... No totta kai tilat ja välineet...Et kyl totta kai, jos määhän sanon, et ei hankita, ei osteta ni vaikuttaa kai se.”

Liikuntasuhteen eri rakentumisen kannalta keskeisten merkitysten toteutumisen johtamisen suhteen rehtoreiden vastaukset olivat hyvin lyhyitä. Rehtoreiden näkemys oli, että he pystyvät vaikuttamaan, mutta vastausten perusteella rehtorit vaikuttavat merkitysten toteutumiseen osana liikuntakasvatusta koulussa hyvin vähän. Vaikka siis rehtorit itse vastasivat, että he pystyvät vaikuttamaan paljonkin, niin he eivät tästä huolimatta kyenneet esittelemään niitä konkreettisia toimenpiteitä, joilla ovat pyrkineet merkityksen toteutumiseen vaikuttamaan. Seuraavaksi tarkastellaan rehtoreiden antamia vastauksia mahdollisuuksistaan vaikuttaa liikuntasuhdennäkökulman merkitysulottuvuuksiin.

Kilpailu ja suoritus

Kilpailun ja suorittamisen suhteen rehtorit pystyivät nimeämään konkreettisia tapoja, joilla he vaikuttavat. Niihin kuuluivat erityisesti taloudellinen ohjaaminen, mihin kilpailuihin esimerkiksi määrärahojen puitteissa osallistutaan. Toisaalta rehtorit kertoivat vaikuttavansa yleiseen mielipiteeseen ja ilmapiiriin suhteessa kilpailemiseen ja suorittamiseen. Täten rehtorit vaikuttivat kilpailuiden määrään tai kilpailullisuuden luonteeseen koulun liikuntakasvatuksessa. Lisäksi rehtorit vaikuttivat omalla esimerkillään positiiviseen ilmapiiriin ja yhteishenkeen muun muassa kilpailuiden yhteydessä ja ohjasivat yhteistä sääntöjen muodostusta. Rehtori 2 kertoi seuraavasti:

”et rehtori sen omal tavallaan sen mentaliteetin, et järjestetäänkö koulus kilpailuja vai tehdäänkö omal tavallaan niinku tietynlaisii liikuntapäiviä, jos on eri lajiesittelyitä ja tutustumisia lajeihin, et kyllähän rehtori hyvin pitkälle määrittelee sen, toki keskustelee henkilökunnan kanssa ja voi hyvin olla, et koulussa osallistuu tietty porukka sit esimerkiks kunnan kisoihin, mut oman koulun puitteis niinkun mennään vähän semmosen iloisuuden ja osallistumisen periaatteella.”

Terveys ja terveellisyys

Terveyden ja terveellisyyden suhteen rehtorien oli vaikea nimetä suoran liikuntakasvatukseen liittyviä toimintatapoja. Kaksi rehtoria nosti esille, että heidän tulee varmistaa turvalliset olosuhteet liikunnalle. Muilta osin kommentit koskivat lähinnä yleistä terveysteeman ylläpitämistä koululla.

Rehtori 1 kuvaa näkemystään:

”Terveellisyys vois olla tietysti olosuhteet et no siin on turvallisuus sit kans.”

Sosiaalisuus ja yhdessäolo

Rehtoreilla oli vaikeuksia nimetä suoria keinoja vaikuttaa sosiaalisuuden ja yhdessäolon toteutumiseen liikuntakasvatuksen yhteydessä. He kertoivat mahdollisuuksistaan vaikuttaa koulun ilmapiiriin ja siihen mitä toimintaa koulussa järjestetään, mitä esimerkiksi tehdään yhteisöllisesti. Tähän kuului muun muassa lukuvuosisuunnitelmasta päättäminen, jossa toteutettavista toiminta voidaan päättää.

Yksin konkreettinen keino, joka nousi esille, oli kummitoiminta. Tällä keinolla voitiin luoda yhteisöllisyyttä kouluun, mutta sen kuulumisesta nimenomaan liikuntakasvatukseen ei ole varmistusta.

Rehtori 2 esimerkki kuvaa rehtorin mahdollisuuksia suunnitella koululle yhteisöllistä toimintaa:

”Eli rehtorilla on just se, et tehdäänkö porukalla kaikennäköstä, esimerkki voi olla vaikka ala-asteen koulu, missä on niinku xxxx koulullakin on eskareist kutoseen ni viime viikol oli äärimmäisen hieno tunti, ku oltiin jaettu kaikki oppilaat, et jokaisessa kymmenes joukkueessa oli oppilaita eskarilta, ykköseltä ja niin edelleen ni oli hienoja viestejä. Kaverit kannustaa toisiaan ihan se koko semmonen yhteisöllisyys. Siin on esimerkki, et hirveen iso vaikutus ja niinku rehtorina olin sen niinku itse suunnitellu sen tunnin sit niinku myös henkilökuntaa varten.”

Ilo ja leikki

Ilon ja leikin osalta esille tulivat mahdollisuudet vaikuttaa omalla esimerkillä, kannustaa leikkimiseen ja uusien ideoiden toteuttamiseen sekä iloisuuden tärkeyden esille nostamiseen. Kaksi rehtoria totesi kuitenkin suoraan, että hänellä ei ole mitään sanottavaa tai hän ei ole pyrkinyt vaikuttamaan tähän osa-alueeseen.

Rehtori 6 mielestä hän ei juuri vaikuta ilon ja leikin toteutumiseen liikuntakasvatuksessa:

”Nyt on pakko sanoo, et tähän mä en oo hirveesti varmaan sekä vaikuttanu että myöskään pystyny vaikuttaamaan. Me ollaan tästä keskusteltu, mut mä olen ehkä vaikuttanu tähän kovin vähän ja opettajilla on valta tähän.”

Ilmaisu ja esittäminen

Ilmaisuuden ja esittämisen suhteen vastauksissa nousi jonkin verran esille esimerkiksi tapahtumat, joissa pääsee esiintymään. Niihin kuuluivat juhlat tai esimerkiksi talent-kilpailu. Oman esimerkin korostaminen nousi useammassa vastauksessa esille ja paljastaa lähinnä sen, ettei rehtorilla ollut juuri vastattavaa. Yksi rehtori totesikin suoraan, että asiasta ei ole puhuttu hänen puolestaan sanallakaan. Toinen rehtori taas vastasi lyhyesti, että ei ainakaan pyri jarruttamaan mitään tämän suuntaista.

Rehtori 5 vastaus kuvaa hyvin rehtorien yleistä vaikeutta vastata mahdollisuuksiinsa vaikuttaa ilmaisuuden ja esittämisen toteutumiseen osana koulun liikuntakasvatusta:

”No sanosinko, et me olemme ainakin itse valmiita pistää itemme likoon ja näyttämään esimerkisuorituksii, vaikka me välttämättä enää nykykunnossa niin pystyttäs siihen, et tavallaan, mut just pyritään sillä tuomaan sitä, et toi ja

osallistutaan kaikkeen niinku itte ja ollaan niinku mukana, et on niinku. Sitä myötä ainakin pystytään, et ollaan niinku tämmönen porukka.”

Itsen tunteminen ja itsen ilmaisu

Kuten myös ilmaisussa ja esittämisessä, itsensä tuntemisen ja itsensä ilmaisemisen osalta rehtoreiden vastauksissa nousi esille oma esimerkki ja rohkaisu sellaiseen toimintaan, jossa jokainen voi tuoda esille omaa itseään. Jonkin verran kouluilla oli käyty teemaan liittyviä keskusteluita tai huomioitu se koulutuspäivällä tai oppilaiden kanssa käydyissä keskusteluissa. Vastausten perusteella rehtorit eivät olleet toiminnallaan vaikuttaneet tämän merkitysulottuvuuden toteutumiseen koulussa.

Rehtori 4 koulussa itsensä tuntemista oli pyritty tukemaan opettajien osallistumisella koulutuksiin:

”...keskivertokoulua enemmän siihen liittyvii koulutuksiiki ja ihmiset on olleet ja jakaneet niit ajatuksii ja sit ollaa mietitty, ku itse moni harrastaa sen kaltasii juttuja nii tota niitä on jaettu ja mietitty, et mitenköhän se koulus sit meniskään. Henkilökunnan päivii on ollu tähän liittyvii.”

Kasvu ja kehittyminen

Kasvun ja kehittymisen suhteen vastauksissa näkyi enemmän rehtorin ja opettajan työhön keskeisenä tekijänä kuuluva oppilaan kasvun kokonaisvaltainen huomioiminen ja siitä myös oppilaan kanssa keskusteleminen. Sen sijaan suoraan liikuntakasvatukseen liittyviä tekijöitä oli löydettävissä vastauksista vain vähän. Mahdollisuuksien luominen ja olosuhteista huolehtiminen tulivat esille, samoin aikuisten antaman esimerkin merkitys. Lisäksi kasvusta ja kehitymisestä puhuttiin kouluissa vähintään yleisestä terveystasvatukseen kuuluvana teemaan.

Rehtori 4 kuvaa näkemystään:

”Oiskos kuitenkin nii, et noi kaikki sit- perimmäinen tarkoitus on noitten tukeminen sit noil eri keinoil, mitä täs nyt on lueteltu. Et vois varmaan tiedostetummin ja systemaattisemminki sitä kasvua ja kehittymist tukee näillä keinoil, mut et oisko se sit kuitenkin semmonen kokonaisvaltaisempi, mitä me tääl tehdään ni vaikee eritellä ehkä.”

Lajimerkitykset

Lajimerkityksissä eivät niinkään nousseet esille eri lajeihin kuuluvat ominaispiirteet, vaan rehtorit käsittelivät vastauksissaan esimerkiksi oppilaiden mahdollisuutta päästä kokeilemaan eri lajeja monipuolisesti. Rehtorit pitivät tärkeänä myös sitä, että liikuntaa opettaa osaava opettaja ja välineet sekä olosuhteet ovat kunnossa ja asenne liikuntaa kohtaa yleisesti positiivinen. Näihin he voivat vastausten mukaan vaikuttaa. Rehtori 3 kertoo prioriteeteistaan:

”No se on just se, että mahdollistetaan, et on niinku mahdollisimman paljon kaikkee juttuja, mitä saa kokeilla.”

Rehtorit osoittivat vastauksissaan, että he tunnistavat rajallisesti erilaisia keinoja vaikuttaa liikuntakasvatukseen toteutumiseen koulussaan. Heidän mielestään he kuitenkin pystyvät halutessaan vaikuttamaan ja jonkin verran sitä myös tekevät. Kun kaikkien rehtoreiden vastaukset eri vaikutuskeinoista yhdistettiin, saatiin melko kattava keinovalikoima, joista voitiin luoda kolme teemaa: ”*talousvaikuttaja*”, ”*toimintakulttuurivaikuttaja*” ja ”*koulun toiminnan sisältövaikuttaja*”. Vaikutuskeinoista useimmiten nousivat esille hankinnoista päättäminen, oman esimerkin näyttäminen ja opettajavalintojen tekeminen.

Tarkasteltaessa yksittäisten liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksien ilmenemistä rehtoreiden vaikutustyössä, saatiin kattavimmat vastaukset kilpailun ja suorituksen osalta. Terveyttä ja terveellisyyttä, iloa ja leikki sekä sosiaalisuutta ja yhdessäoloa rehtorit olivat jonkin verran toiminnassaan nostaneet esille. Sen sijaan osasta merkitysulottuvuuksia, esimerkiksi ilmaisua, rehtorit eivät käytännössä olleet juuri ollenkaan omassa toiminnassaan huomioineet.

8 POHDINTA

Tutkimuksen aineiston mukaan alakoulun rehtorit näkevät liikuntakasvatuksen tavoitteista keskeisimpinä liikuntaan kasvattamisen. Liikunnalla kasvattaminen jäi kerätyssä aineistossa pienempään rooliin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rehtorit olisivat olleet tietämättömiä liikunnalla kasvattamisen tavoitteista tai mahdollisuuksista. Liikunnalla kasvattamista kouluissa toteutettiin, osin myös harkitusti. Tämä kävi ilmi kuitenkin vasta kysymyksissä, jotka johdattelivat rehtoreita miettimään vastauksiaan tähän suuntaan. Liikunnalla kasvattaminen ei ollut rehtoreiden ensisijainen vastaus.

Liikuntakasvatus näkyy alakouluissa rehtorien näkökulmasta korostetusti liikuntatunneilla ja liikuntatuntien onnistumisen tukemiseksi tehtyinä ratkaisuin. Rehtorit kertoivat vaikuttavansa esimerkiksi liikunnan opettajavalintoihin ja liikuntatuntien sijoitteluun lukujärjestyksessä. Näiltä osin rehtorit toteuttivat tehtäviään koulun toiminnan johtamisessa, kuten esimerkiksi Pokka (2014, 91) ja Hämäläinen ym. (2002, 110–120) esittävät.

Liikkuva koulu -ohjelma nousi tutkimusaineistossa esille ja ohjelman pohjalta liikuntaa oli pyritty tuomaan osaksi liikuntatuntien ulkopuolista koulupäivää kasvavassa määrin. Tästä huolimatta rehtorien vastauksissa painottui vahvasti nimenomaan liikunnan itseisarvo, ei välinearvo. Liikuntakasvatus liikunnalla kasvattamisena oli tämän tutkimusaineiston mukaan suunnitellun opetustyön näkökulmasta pienimuotoista.

8.1 Liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuudet rehtoreiden näkemyksissä

Tutkimusaineiston mukaan rehtorien käsitykset liikuntakasvatuksen sisällöistä ja tavoitteista olivat painottuneet enemmän liikuntaan kasvattamiseen. Luultavasti tämän johdosta rehtoreiden oli vaikeaa löytää liikuntasuhdenäkökulman rakentumisen kaikki eri merkitysulottuvuudet koulustaan. Tutkimusaineisto osoitti, että kaikki liikuntasuhteen rakentumisen merkitykset ilmenivät kouluissa, mutta rehtoreilla oli vaikeuksia ilman johdattelua niitä tunnistaa. Näiltä osin näyttää vahvasti sille, että rehtoreiden päällimmäinen tapa ohjata liikuntakasvatuksen toteutumista koulussa oli painottunut perinteiseen motivaatio-, laji- ja taitonäkökulmaan. Tätä vahvistaa usean rehtorin painottama monipuolisten liikuntalajien kokeilu ja liikunnan määrään panostaminen.

Kuten Koski (2014, 75–76) esittää, on motivaatio-, laji- ja taitonäkökulman painottaminen perinteinen tapa liikuntakasvatuksen toteutuksessa. Tutkimusaineiston pohjalta voidaan päätellä, että uudempi – liikuntasuhteen merkitysulottuvuuksia painottava – näkökulma ei näissä kouluissa ainakaan rehtorien toiminnassa ole löytänyt paikkaansa.

Rehtorit korostivat useaan otteeseen tutkimuksessa positiivisen liikunta-aktiivisuuden rakentumisen tärkeyttä. Rehtorien vastauksissa nousivat esille sosiaalisuuden ja yhdessäolon ja ilon sekä leikin merkitysulottuvuudet. Myös liikunnan terveysvaikutukset koettiin tärkeinä. Tämä vastaa muun muassa Ojalan ja Syväluoman (2016, 55–57) löydöksiä opettajien liikunnalle antamien merkitysten tärkeysjärjestyksestä. Vaikka Kosken (esim. 2015, 27–33) tutkimukset eivät ole suoraan koskettaneet rehtorien merkityksille antamaa tärkeysjärjestystä, niin saman tyyppiset tulokset näkyvät myös näissä tutkimustuloksissa.

Ainoastaan kilpailun ja suorituksen osalta esiin nousseista liikuntasuhteen rakentumisen merkityksistä vastaukset olivat ristiriitaisia. Aineistossa nousi esille, että joillekin oppilaille kilpaileminen on tärkeää ja esimerkiksi oman kehittymisen seuraamista on vaikea havaita ilman suorittamista. Kuitenkin liikuntaan liittyvän kilpailemisen mahdollisia negatiivisia seurauksia oppilaiden liikunta-aktiivisuuden kehittämiseksi pelätään paljon.

Tässä suhteessa voidaan katsoa rehtoreiden näkökulman olevan linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Kosken (2015, 27–33) mukaan, myös lapset suhtautuvat kilpailuun melko negatiivisesti, vaikka huomauttaakin (2014, 187–188) kilpailun tarjoavan uhistä huolimatta mahdollisuuden myös myönteisten liikuntakokemusten synnyttämiseen. Karin (2016, 191) mukaan koululiikunta tarjoaa kilpailuhenkisille oppilaille sisältöä ja näin myös tämän tutkimusaineiston mukaan näyttää olevan. Erilaisen kilpailun määrää on kuitenkin pyritty rehtorien vastausten perusteella hyvin systemaattisesti vähentämään jo pidemmän aikaa.

Rehtoreilla oli juuri kilpailua kohtaan kaikista vahvimmat mielipiteet ja annetuista merkitysvaihtoehdoista se oli ainoa, johon liitettiin myös negatiivisia mielikuvia suhteessa liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamisessa. Tämä tutkimusaineisto ei kuitenkaan anna vastauksia siihen, miksi näin on. Lisätutkimus valaisisi asiaa, sillä myös muissa oppiaineissa tapahtuu vertailua omiin ja muiden suorituksiin, vaikka suoranaista kilpailua ei aina toimintaan sisältyisikään. Toisaalta, ottaen huomioon jokaisen oppilaan yksilönä, voi oppilaille syntyä negatiivisia kokemuksia myös esimerkiksi pakotetusta yhteistoiminnasta tai itsensä ilmaisusta.

Tutkimusaineisto osoitti, etteivät rehtorit osanneet tuoda esille vastauksissa ollenkaan ilmaisuun ja esittämiseen, kasvuun ja kehittymiseen ja lajimerkityksiin kuuluvia merkitysulottuvuuksia. Rehtoreilla oli myös suoraan kysyttäessä vaikeuksia nimetä näiden liikuntasuhteen rakentumisen merkitysten sisältöjä koulustaan. Aiempi tutkimus ei ole käsitellyt rehtorien näkemyksiä liikunnan merkityksistä tai niiden ilmenemistä kouluissa, joten vertailukohtaa tuloksille ei näiltä osin ole olemassa.

Olisi voinut olettaa, että rehtorit olisivat nimenneet vähintään kasvuun ja kehittymiseen liittyviä tekijöitä liikunnan merkityksistä. Kuuluuhan oppilaan kasvun seuraaminen ja tukeminen jokaisen koulun opetustehtävissä työskentelevän tehtäviin. Vaikuttaa siltä, että kasvua ja kehittymistä ei seurata liikunnan osalta kovin tiiviisti. Rehtorit olivat kuitenkin huolissaan liikunnallisesti passiivisista lapsista ja sen mahdollisesti aiheuttamista terveyst- ja toimintakyvyn haasteista tulevaisuudessa. Tästä huolimatta rehtorit eivät nostaneet esille keinoja, joilla pyritään ratkaisemaan näitä kysymyksiä. Tutkimusaineisto jättää avoimeksi kysymyksen toimittaisiinko näin muiden oppiaineiden oppimis- ja kehityshaasteiden kanssa.

On myös oma epäselvää, miksi esimerkiksi ilmaisu jää näin tuntemattomaksi liikunnan merkitysulottuvuudeksi. Vastauksissa nousivat esille – kuitenkin hyvin hatarasti – tanssi ja koulun juhlaesitykset ilmaisemisen osalta. Rehtoreiden oli vaikea käsittää ilmaisua laaja-alaisesti, kuten Koski (2015, 27-33) esitti muun muassa jalkapalloon kuuluvien harhautusten osalta. Näin vaikutti olevan myös lajimerkitysten osalta, vaikka rehtoreille haastattelun kuluessa myös termin sisältöä avattiin. Mikäli rehtorit eivät tunnista kaikkia liikuntasuhteen merkitysulottuvuuksia, niin ei voida olettaa heidän olevan valmiita suuntaamaan koulun pedagogista toimintaa liikuntakasvatuksen toteuttamisessa tähän suuntaan – ainakaan tiedostetusti.

Tutkimus vahvistaa Ojalan ja Syväluoman (2016) esitystä siitä, että koulun henkilökunnalla on mahdollisuus vaikuttaa liikuntakasvatukseen toteuttamiseen koulussa ja eri merkitysten tiedostaminen sekä niiden huomioiminen koulun toiminnassa edistäisi liikuntakasvatuksessa saatavia tuloksia. Tätä tukee myös Vanttajan, Tähtisen, Zacheuksen ja Kosken (2017) saamat tulokset siitä että, mitä useampaan merkitykseen lapsella on mahdollisuus kiinnittyä, sitä todennäköisemmin lapselle kehittyy positiivinen suhde liikuntaan. Tähän johtopäätökseen päästään, koska nykyisessä toiminnassaan rehtorit painottivat pyrkimystään liikuntakasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Koska rehtoreiden näkemykset olivat rajallisia eri liikuntasuhteen merkitysulottuvuuksista, voidaan katsoa paremmalla ymmärryksellä päästävän paremmin tavoitteisiin. Rehtoreiden tarvitsisi vain ymmärtää kaikki merkitysulottuvuudet ja osata tiedostetusti huomioida ne pedagogisessa johtamisessaan.

8.2 Liikuntakasvatuksen toteuttamisen keinot koulussa

Liikuntakasvatusta toteutetaan alakouluissa lukuisilla eri keinoilla. Tässä tutkimuksessa löydettiin viisi eri teemaa: 1) liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä 2) liikunnan opetusjärjestelyt 3) liikunta osana oppimista ja kokonaista koulupäivää 4) liikunta yhteisöllisen koulun rakentajana 5) muut opetusjärjestelyt. Näistä teemoista ”liikuntatunnit liikuntakasvatuksen perusyksikkönä” ja ”liikunnan opetusjärjestelyt” kokosivat yhteen eniten erilaisia keinoja. Sen sijaan tarkastellessa

annettujen keinojen määrää, niin huomataan, että kouluissa liikuntakasvatusta tehtiin laaja-alaisesti myös liikuntatuntien ulkopuolella.

Eri merkitykset toteutuvat liikuntasuhdenäkökulman osalta kouluissa melko vajavaisesti. Rehtorit näkivät kaikkien merkitysten ilmenevän, mutta tarkempi katsonta osoitti toteutumisen olevan heiveröistä. Kuten edellä jo kävi ilmi, kilpailamisen ja suorituksen suhteen rehtoreilla oli liikuntakasvatuksen osalta selkeitä ja vahvojakin mielipiteitä. Tämä merkitys kouluissa näkyi myös tiedostettuna toimintana. Lisäksi sosiaalisuutta ja yhdessäoloa sekä iloa ja leikkiä pyrittiin tuomaan osaksi liikuntakasvatusta ja nähtiin niiden tärkeys positiivisen liikuntasuhteen rakentumiselle.

Sen sijaan jo terveyden ja terveellisuuden merkitysten osalta on havaittavissa, että niiden osuus liikuntakasvatuksessa on melko pieni. Liikunnasta muistetaan valistuksen omaisesti puhua niissä yhteyksissä, kun esillä on terveys ja terveellisyys, mutta kovin aktiivista toimintaa nimenomaan liikuntakasvatuksen osalta ei ole havaittavissa. Samankaltainen tilanne on esimerkiksi ja itsetuntemuksen tai kehittymisen kanssa. Rehtorit osasivat jotakin aiheeseen liittyvää nimenomaan, mutta vastaukset olivat hapuilevia. Erilaiset juhlat ja niihin liittyvät esitykset ja musiikkiliikunta huomattiin mainita, mutta niitäkään ei kovin systemaattisesti nähty nimenomaan osana liikuntakasvatusta.

Eri merkitysten toteutumisen osalta alakouluissa voidaankin todeta, että kilpailun ja suorittamisen, sosiaalisuuden ja yhdessäolon sekä ilon ja leikin osalta toiminta liikuntakasvatuksen osalta on tiedostettua ja osin hyvin suunniteltua. Sen sijaan muiden merkitysulottuvuuksien osalta toiminta ei juuri noussut esille. Nämä merkitysulottuvuudet eivät olleet hyvin tiedostettuja ja niiden suunnitelmallinen toteuttaminen oli puutteellista tai puuttui kokonaan.

Kari (2016, 191) on huolissaan siitä, että koululiikunnassa ei ole tarjolla kaikille liikuntatyypeille erilaisia mahdollisuuksia löytää itselleen mieluisa liikunnan merkitys ja sisältö. Tämä tutkimus vahvistaa Karin tuloksia. Kouluissa tulisi panostaa liikuntakasvatuksen toteuttamisessa Karin esittämällä tavalla siihen, että eri liikuntatyypit löytäisivät itselleen soveltuvan merkityksen, joillekin esimerkiksi luovaan itseilmaisuun, toiselle estetiikan kokemista ja kolmannelle kinesteettisiä kokemuksia. Rehtoreiden korostama positiivinen kokemus liikunnasta ei niinkään synny välttämättä liikunnan määrästä, vaan löydettävistä pätevyiden kokemuksista, jotka ovat jokaiselle subjektiivisia kokemuksia omista lähtökohdista käsin (ks. Kari 2016, 185). Pätevyiden kokemus voi syntyä myös mahdollisuudesta ilmaista itseään salibandykentällä (vrt. Koski 2015).

8.3 Rehtoreiden mahdollisuudet vaikuttaa liikuntakasvatukseen koulussa

Rehtorit näkivät omat mahdollisuutensa vaikuttaa liikuntakasvatukseen toteutumiseen koulussa keskeisinä. Tutkimuksessa esille nousseet tekijät voitiin teemoittaa kolmeen eri teemaan: 1) talousvaikuttaja, 2) toimintakulttuurivaikuttaja, 3) koulun toiminnan sisältövaikuttaja. Näistä kolmesta teemasta ja niiden sisällöstä ei noussut mikään yksittäinen tekijä tärkeimmäksi. Rehtorin vaikutus oli tasapainoinen. Nämä tulokset vastaavat esimerkiksi Pokan (2014) ja Hämäläisen ym. (2002) esitystä rehtorin tehtävistä.

Huomionarvioista on, että yksikään rehtori ei nostanut esille pedagogista johtajuutta nimeltä. Ainoastaan yksi rehtori mainitsi pedagogisen johtajuuden kysyttäessä tarkemmin rehtorin mahdollisuuksista vaikuttaa yksittäisen liikuntasuhteen rakentumisen merkitysulottuvuuden toteutumiseen. Muutamat rehtorit erikseen korostivat, että päätökset tehdään yhdessä opettajien kanssa ja erityisesti niiden opettajien kanssa, jotka opettavat liikuntaa.

Suomessa on vahva perinne itsenäiselle opetustyölle, jossa opettajat tekevät omat pedagogiset ratkaisunsa, kuten Erätuuli ja Leino (1992) ovat esittäneet. Rehtorit kertoivat kuitenkin mahdollisuuksistaan toimia mielipidevaikuttajina ja edellytyksistä ohjata toiminnallista sisältöä. Vastausten perusteella rehtorit siis tekevät kouluissa pedagogista johtajuutta, mutta rehtorit karttoivat vahvaa ohjausta toiminnan sisältöön. Rehtorit pyrkivät huolehtimaan, että liikunnassa opettaisivat soveltuvat opettajat, lukujärjestys olisi liikuntaa tukeva, resurssit ja olosuhteet olisivat kunnossa ja koulussa olisi liikuntaa tukeva toimintakulttuuri aina toimintasuunnitelmasta lähtien. Tämä tutkimus tukee aiemmin rehtoreiden pedagogisen johtamisen ja vaikuttamismahdollisuuksien osalta aiempaa kirjallisuutta (Hämäläinen ym. 2002, Pokka 2014, Arponen 1997, Liusvaara 2014).

Tulosten perusteella ei kuitenkaan voida todeta, että liikuntakasvatukseen kannalta rehtoreiden pedagoginen rooli olisi kovin aktiivinen. Vaikka haastattelut koskivat liikuntakasvatusta ja rehtorit tiesivät tämän etukäteen, niin heidän oli yleisesti katsoen vaikea nimetä liikuntakasvatukseen toteutumisen yksityiskohtia tai omaa toimintaansa liikuntakasvatukseen edistämässä. Heillä kuitenkin olisi siihen ollut mahdollisuus. Tutkimusaineiston mukaan näyttääkin sille, että rehtorit vaikuttavat melko vähän eri liikuntasuhteen rakentumisen kannalta keskeisten merkitysten toteutumiseen kouluissa. Rehtoreilla oli selkeitä mielipiteitä liittyen kilpailuun ja suoritukseen ja siihen aineiston mukaan rehtorit myös vaikuttivat. Muiden merkitysten osalta rehtoreilla oli vaikeuksia esitellä suoria tapoja vaikuttaa niiden toteutumiseen koulussaan. Muutama rehtori sanoi suoraan, että ei ole huomionnut merkitystä ollenkaan. Joidenkin merkitysulottuvuuksien osalta vastaukset olivat lähinnä väkisin keksityn oloisia tilanteesta johtuen. Vahvaa pedagogista johtajuutta kilpailu ja suoritus pois lukien ei ollut havaittavissa.

Tämä tulos vahvistaa muun muassa Liusvaaran (2014, 158–162) näkemystä siitä, että rehtorit eivät vaikuta esimerkiksi opettajien suunnitelmalliseen täydennyskoulutukseen osallistumiseen. Toiminnan tavoitteiden kannalta aktiivisempi rooli olisi tavoitteiden saavuttamisen kannalta tämän tutkimuksen pohjalta kuitenkin tarkoituksenmukaista. Tätä vahvistaa Raasumaan (2010, 273–275) näkemys siitä, että rehtorin pedagogisena johtajana pitäisi ohjata vahvemmin koulun sisällöllistä suuntaa aina opettajien koulutustarpeista lähtien. Juuri rehtorin tulisi osoittaa koulun pedagogisen toiminnan suuntaa. Pedagogisen johtamisen tulisi olla tiedostettua ja suunnitelmallista. Tämän tutkimuksen mukaan näin ei tällä hetkellä ainakaan liikuntakasvatuksen kannalta ole. Systemaattinen suunnittelu ja toiminnan toteuttaminen ontuu. Liikuntaan ja liikuntakasvatuksen tavoitteisiin suhtaudutaan positiivisesti, toteutus jää puolitiehen.

Tästä huolimatta voidaan sanoa, että tämän tutkimuksen perusteella liikuntakasvatusta on alakouluissa monipuolisesti ja edellytyksiä nykyistä systemaattisempaan toteuttamiseen olisi olemassa. Tämä vaatisi erityisesti rehtoreilta tiedostetumpaa, systemaattisempaa ja vahvempaa pedagogista johtajuutta. Rehtoreiden tämän hetken puutteellinen käsitys ja ymmärrys liikuntasuhdenäkökulmasta muodostaa esteen ainakin tämän lähestymistavan käyttämiseksi liikuntakasvatuksessa.

8.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen perusasetelmana on pyrkiä löytämään tekijöitä, jotka kuvaavat todellisuudessa olemassa olevia ilmiöitä (Hirsjärvi ym. 2015, 161). Koska kyse on väistämättä tutkittavana olevan ilmiön tulkinnasta, täytyy erikseen huomioida tutkijan omat subjektiiviset lähtökohdat. Tästä johtuen on huomiota tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi kiinnitetty erityisesti tutkimusaineiston keräämiseen ja sen analysointiin.

Tutkimusmenetelmällisenä keinona tutkimuksen käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, joka toteutettiin samalla tavalla jokaisen tutkimukseen haastatellun rehtorin kohdalla. Näin pyrittiin siihen, että haastateltavat vastaisivat mahdollisimman samoista lähtökohdista ja saadut vastaukset antaisivat aineiston analysoinnille mahdollisimman objektiivisen lähtökohdan.

Tutkimuksen osalta kiinnitettiin huomiota myös siihen, että rehtoreilla ei ollut etukäteen tiedossaan haastattelun tarkkaa aihetta tai tarkkoja haastattelukysymyksiä. Rehtorit tiesivät ainoastaan, että tutkimushaastattelu käsittelee liikuntakasvatusta. Näin pyrittiin varmistamaan mahdollisimman autenttiset vastaukset ja saamaan mahdollisimman aito rehtoreiden näkemys nykytilanteesta. Näin voitiin luotettavimmalla tavalla arvioida rehtoreiden käsityksiä liikuntasuhdenäkökulmassa tunnistetuille merkitysulottuvuuksille.

Jos rehtoreilla olisi ollut etukäteen tieto tutkimuksen tarkasta aihepiiristä ja haastattelukysymyksistä, on hyvin mahdollista, että rehtorit olisivat valmistautuneet haastatteluihin etukäteen. Tämä olisi voinut johtaa siihen, että rehtorien vastaukset olisivat antaneet väärän kuvan todellisesta tilanteesta. Tutkimushaastatteluiden teon yhteydessä oli huomattavissa, että rehtorit koettivat löytää vastauksia haastattelukysymyksiin haastattelijaa miellyttääkseen. Koska rehtoreilla ei kuitenkaan ollut mahdollisuuksia valmistautua etukäteen, eivät vastaukset voineet olla valmisteltuja. Haastattelutilanteessa rehtorit joutuivat näin kertomaan ensimmäisenä mieleensä tulevat tekijät ja kuvaamaan pääällimmäisiä ajatuksiaan tai kokemuksiaan koulun arjesta.

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden varmistamiseksi tutkimusprosessia on kuvattu tarkasti. Tämä parantaa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, kuten esimerkiksi Tuomi ja Sarajärvi (2018, 140–141) kirjoittavat. Esille on tuotu tarkasti tutkimuksen taustatekijät, tutkimusaineiston hankinta ja siihen liittyvät yksityiskohdat, aineiston käsittely ja johtopäätösten tekeminen. Tutkimusaineiston perusteella syntyneet teemoittelut on avattu yksityiskohtaisesti ja kuvattu erikseen taulukoilla. Tutkimuksessa on noudatettu myös yleisesti laadulliseen tutkimukseen kuuluvia tutkimusmenettelytapoja tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi aina tiedonhankinnasta kirjallisuuden hyödyntämiseen ja lähdeviittauksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 132–133.).

Tutkimuksen eettisyys on varmistettu myös siten, että tutkimukseen haastatellut rehtorit ovat antaneet suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseksi vapaaehtoisesti ja tutkimus on toteutettu heidän toivomassaan paikassa sekä heidän toivomanaan ajankohtana. Tutkimuksen kuluessa huolehdittiin myös rehtorien henkilöllisyyden pysymisestä tunnistamattomana. Tutkimuksessa on mainittu ainoastaan maantieteellinen alue ja rehtorin sukupuoli sekä työvuodet rehtorina. Tunnistamattomuuden voidaan katsoa olevan tutkimuksen teon kannalta keskeistä, koska sen avulla voidaan varmistaa mahdollisimman rehellisten vastausten saaminen (Kuula 2006, 201.). Myös tutkimusaiheen valinnan voidaan katsoa olevan eettisesti perusteltu. Rehtori on koulunsa keskeisimpiä henkilöitä, joka vaikuttaa monilla eri tavoilla kouluissa tapahtuvaan toimintaan. Tämän vuoksi on perusteltua tutkia juuri rehtorin näkökulmasta liikuntakasvatuksen toteutumista koulussa.

Laadullisen tutkimuksen pääasiallisena tavoitteena ei ole tuottaa yleistettävissä olevaa tilastollista päätelmää, vaan nostaa esille todellisuudessa ilmeneviä ilmiöitä ja tekijöitä (Hirsjärvi ym. 2013, 182). Vaikka tässä tutkimuksessa esille nousseita tekijöitä ei voida yleistää koskemaan kaikkia alakouluissa toimivien rehtorien näkemyksiä, herättävät saadut tulokset uusia kysymyksiä jatkotutkimusta varten.

8.5 Jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksenteon yhteydessä kävi selväksi, että rehtoreiden tuntemus liikuntakasvatuksesta on liikuntasuhdenäkökulmasta käsin tarkasteluna puutteellinen. Tästä lähtökohdasta olisi jatkotutkimuksella selvitettävä, miksi tällaiseen tilanteeseen on päädytty? Millaisilla tekijöillä taas voitaisiin vaikuttaa siihen, että rehtorit tuntisivat liikuntakasvatuksen eri mahdollisuudet nykyistä paremmin ja millaisin keinoin liikuntakasvatusta voitaisiin toteuttaa nykyistä vaikuttavammin niin rehtoreiden kuin opettajien toimesta?

Tutkimus on herättänyt myös kysymyksiä suhteesta kilpailuun ja suorittamiseen liikuntakasvatuksessa alakoulussa. Miksi se näyttää saavan erityisaseman muiden liikuntasuhdenäkökulman merkitysulottuvuuksien joukossa?

Toisaalta olisi tarkoituksenmukaista tutkia liikuntasuhdenäkökulmaa myös alakoulun opettajista käsin. Aiempi tutkimus on käsitellyt alakoulun opettajien arvostuksia eri liikuntakasvatuksen merkityksistä, mutta tietoa ei ole siitä, miten opettajat todellisuudessa hyödyntävät liikuntakasvatusta osana opetustaan ja osaavatko opettajat huomioida liikuntasuhdenäkökulman kaikki merkitysulottuvuuden toiminnassaan. Tällainen tutkimus mahdollistaisi myös rehtoreiden ja opettajien näkemysten vertailun.

Tutkimuksessa kävi lisäksi ilmi, että rehtoreiden pedagoginen johtaminen on rajallista. Tarvittaisiin sen vuoksi lisää tutkimusta siitä, miksi rehtorit pyrkivät melko vähän ohjaamaan pedagogista toimintaa koulussa ja millaisilla keinoilla rehtoreiden panos koulun johtajana voitaisiin saada hyödyttämään opettajien tekemää työtä vaikuttavammin.

Lopuksi tutkimus on herättänyt kysymyksen siitä, tunnistaako opetushenkilöstö muihin oppiaineisiin kiinnittyviä merkitysulottuvuuksia ja osataanko näitä merkityksiä hyödyntää näiden oppiaineiden opetuksessa.

LÄHTEET

Ahonen, J. 2001. Ammattina rehtori. Hämeenlinna. Painopaikka Karisto Oy.

Arponen, V. & Eskola, M. 1997. Rehtori pedagogisena johtajana. Ala-asteen rehtoreiden käsityksiä pedagogisesta johtajuudesta ja johtamisesta. Turun Yliopisto. Pro gradu.

Asanti, R. 2013. Liikuntapedagogiikka osana koulun toimintakulttuuria. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 620-636.

Erätuuli, M. & Leino, J. 1992. Rehtori koulunsa pedagogisena johtajana. Helsingin Yliopisto. Tutkimuksia 134. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirvensalo, Liukkonen, J., Jaakkola, J. & Sääkslahti, A. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus

Hämäläinen, K., Taipale, A., Salonen, M., Nieminen, T. & Ahonen, J. 2002. Oppilaitoksen johtaminen. Porvoo: Bookwell Oy.

Ilmanen, K., Jaakkola, T. & Matilainen, P. 2010. Arvot liikunnanopetuksessa. Kasvatus 41 (1), 20-30.

Jaakkola, T., Liukkonen, J. & Sääkslahti, A. 2013. Johdatus liikuntapedagogiikkaan. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 17-29.

Kantomaa, M., Syväoja, H., Sneck, S., Jaakkola, T., Pyhältö, K. & Tammelin, T. 2018. Koulupäivän aikainen liikunta ja oppiminen. Tilannekatsaus tammikuu 2018. Opetushallitus ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.

Kantomaa, M., Tammelin, T., Ebeling H., Taanila, A. 2010. Liikunnan yhteys nuorten tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin, koettuun terveyteen ja koulumenestykseen. *Liikunta & Tiede* 47 (6), 30-37.

Kari, J. 2016. Hyvä opettaja. Luokanopettajaopiskelijat liikuntakokemustensa ja opettajuutensa tulkitsijoina. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kokko, S., Hämylä, R., Villberg, J., Aira, T.; Tynjälä, J., Tammelin, T., Vasankari, T. & Kannas, L. 2015. Liikunta-aktiivisuus ja ruutuaika. Teoksessa: Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2. 13-21.

Koski, P. 2017. Liikuntasuhde ja liikuntakasvatus. Teoksessa: T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 87-113.

Koski, P. 2015. Liikunnan merkitykset. Teoksessa: Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2. 27-33.

Koski, P. 2014. Liikunnalliseen elämäntapaan kasvattamassa. *Kasvatus* 1/2014, 74-78.

Koski, P. 2004. Liikuntasuhde – liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana. Teoksessa K. Ilmanen (toim.) *Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 3/2004, 189-208.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kämppe, K., Asanti, R., Hirvensalo, M., Laine, K., Pönkkö, A., Romar, J-E. & Tammelin, T. 2013. Viihtyvyyttä ja työrauhaa. Koulun henkilökunnan kokemukset ja näkemykset liikunnallisen toimintakulttuurin edistämiseksi koulussa. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 269. Jyväskylä: LIKES.

Laakso, L. 2007. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson, T. Huovinen, L. Laakso. *Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan*. Helsinki: WSOY, 16-22.

Liikkuva koulu -ohjelman väliraportti 1.8.2015-31.12.2016. Annaleena Aina ja Katariina Kämppe (toim.). *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 329.

Liusvaara, L. 2014. Kun vaan rehtori on korvat auki. Koulun kehittämisellä pedagogista hyvinvointia. Turku: Painosalama Oy.

Moilainen, N., Kämppi, K., Laine, K. & Blom, A. 2017. Liikkuva Koulu – liikunnallista toimintakulttuuria luomassa. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 612-623.

Ojala, A. 2015. Nuorten omaehtoiset ruumiinkulttuurit: Lumilautailu esimerkkinä nuorisokulttuurisesta liikkumisesta. Teoksessa H. Itkonen & A. Laine (toim.) Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä. Jyväskylän yliopisto, Liikuntakasvatuksen laitos, 169-184.

Ojala, T. & Syväluoma, M. 2016. Luokanopettaja liikunnanopettajana – merkityssuhteita luomassa. Turun Yliopisto. Pro gradu.

Opetushallitus. Perusopetussuunnitelman perusteet 2014.

Perusopetuslaki 628/1998

Pokka, A. 2014. Huippuluokka. Miten suomalaista koulu johdetaan? Helsinki: Premedia Oy.

Raasumaa, V. 2010. Perusopetuksen rehtori opettajien osaamisen johtajana. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Rainer, P., Cropley, B., Jarvis, S. & Griffiths, R. From policy to practice: the challenges of providing high quality physical education and school sport faced by head teachers within primary schools. *Physical Education and Sport Pedagogy* Vol. 17 , Iss. 4, 2012.

Räty, O. 2000. Rehtori johtajana – oppimisen johtaminen. Mänttä: M-print Oy.

Sääkslahti, A. 2013. Liikunnanopetuksen suunnittelu. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 289-290.

Takalo, S. 2016. Mikä nuorta liikuttaa? Tutkimus liikuntatottumusten rakentumisesta lapsesta nuoreksi aikuiseksi. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.

Telama R. 2013. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 10–11.

Telama, R. & Laakso, L. 1995. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalieettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M., Lyytinen, H. (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 122-138.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vanttaja, M., Tähtinen, J., Zacheus, T. & Koski, P. 2017. Liikkumattomuuden jäljillä. Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Zacheus, T. 2009. Liikunnan merkitykset vuosina 1923-1988 syntyneiden suomalaisten. Liikunta & Tiede 46 (6), 34-40.

LIITTEET

HAASTATTELYKYSYMYKSET

- (Millaisia merkityksiä alakoulujen rehtorit antavat liikuntakasvatukselle?)
  - Mitä sinulle tarkoittaa liikuntakasvatus?
  - Millaisille merkityksille mielestäsi liikuntasuhde voi rakentua?

- (Millä tavalla eri liikuntakasvatuksen merkitykset toteutuvat koulujen toiminnassa rehtorin näkökulmasta?)
  - Millä tavalla liikuntakasvatusta toteutetaan koulussanne?
  - Miten koulussanne toteutuvat seuraavat merkitykset? Jos merkitys ei toteudu koulussanne, niin kerro miksi.
    - kilpailu ja suoritus
    - terveys ja terveellisyys
    - sosiaalisuus ja yhdessäolo
    - ilo ja leikki
    - ilmaisu ja esittäminen
    - itsen tunteminen ja itsen ilmaisu
    - kasvu ja kehittyminen
    - lajimerkitykset

- (Millainen on rehtorin rooli eri merkitysten toteutumisessa koulussa?)
  - Voiko rehtori vaikuttaa liikuntakasvatuksen toteutumiseen koulussa?
    - Millä tavalla rehtori voi vaikuttaa?
    - (Jos ei voi vaikuttaa, niin miksi?)
  - Millainen on mielestäsi rehtorien rooli eri merkitysten toteutumisessa?
    - kilpailu ja suoritus
    - terveys ja terveellisyys
    - sosiaalisuus ja yhdessäolo
    - ilo ja leikki
    - ilmaisu ja esittäminen
    - itsen tunteminen ja itsen tutkiminen
    - kasvu ja kehittyminen
    - lajimerkitykset